

PAPERS

d'Educació de Persones Adultes

61

Educació a les presons

EDITORIAL

Experiències educatives a les presons catalanes

EXPERIÈNCIES

Poesia dins d'una presó (Montserrat Fernández i Gisela Vilanova)

Una comunitat d'aprenentatge a la presó centre penitenciari de Nanclares de la Oca (Àlaba) (Montserrat Montero i Miguel Loza)

Club de lectura Lledoners: cultura sense murs

(Jairo Gómez, Josep Marondas i Ana Pérez)

Ser escola d'adults en medi semiobert (Carme Borrell)

Les trobades sòcio esportives entre l'alumnat de la Universitat de Barcelona i els interns dels Centres Penitenciaris de Catalunya

(Cèlia Àvila)

L'educador social al centre penitenciari de joves La Roca

(Gemma Rubió)

El projecte lingüístic de l'escola de la Model, després de dos anys d'aplicació

(Anna Barrionuevo, Toni Cutillas i Dolors Torner)

Actividad de pintura y dibujo en el centro penitenciario de jóvenes de Barcelona (Agustín Jiménez)

El projecte Xarxa Digital: una proposta d'alfabetització digital i de dinamització cultural als centres penitenciaris

(Maria Elizalde i Julio Zino)

Per a saber-ne més

CONVOCATÒRIES

IV Trijornadas en Educació Democràtica de Persones Adultes:

"Formació de Familiars"

CRÒNICA

Crònica de les I Jornades de FACEPA

Crònica d'una jornada educativa a Brians 2

RESSENYA

AAVV (2009) *De l'acollida a la ciutadania: la formació de la població adulta immigrada*

PAPERS és una publicació de l'Associació per l'Educació de Persones Adultes (AEPA).
Via Laietana, 41, 1r 1a. 08003 Barcelona.
Telèfon 93 310 7715. Fax 93 310 0547.
E-mail: a.e.p.a@suport.org

COORDINACIÓ: Esther Cañada, Montserrat Fisas.
EQUIP DE REDACCIÓ: Alfons Formariz, Miquel Fort, Maria Padrós, Andreu Pagès, Núria Valls, Esther Cañada, Cristina Pulido, Montserrat Fisas.
EQUIP COL·LABORADOR: Consol Aznar, José Beltrán, Joana Colom i Sebastià Poy.
MAQUETACIÓ: José Ángel Borlán.

PVP: 3 euros. **PAPERS** no es responsabilitza necessàriament de les opinions que continguin els articles signats.
D.L.: B-43630-86
Amb el suport de:



Generalitat de Catalunya
Departament de Governació
i Administracions Públiques
Secretaria d'Acció Ciutadana



Diputació
Barcelona
xarxa de municipis
Àrea d'Educació

EDITORIAL

- 4 Experiències educatives a les presons catalanes

EXPERIÈNCIES

- 5 Poesia dins d'una presó (Montserrat Fernández i Gisela Vilanova)
- 8 Una comunitat d'aprenentatge a la presó centre penitenciari de Nanclares de la Oca (Àlaba) (Montserrat Montero i Miguel Loza)
- 10 Club de lectura Lledoners: cultura sense murs
(Jairo Gómez, Josep Marondas i Ana Pérez)
- 12 Ser escola d'adults en medi semiobert (Carme Borrell)
- 14 Les trobades sòcio esportives entre l'alumnat de la Universitat de Barcelona i els interns dels Centres Penitenciaris de Catalunya
(Cèlia Àvila)
- 17 L'educador social al centre penitenciari de joves La Roca
(Gemma Rubió)
- 19 El projecte lingüístic de l'escola de la Model, després de dos anys d'aplicació (Anna Barrionuevo, Toni Cutillas i Dolors Torner)
- 25 Actividad de pintura y dibujo en el centro penitenciario de jóvenes de Barcelona (Agustín Jiménez)
- 27 El projecte Xarxa Digital: una proposta d'alfabetització digital i de dinamització cultural als centres penitenciaris
(Maria Elizalde i Julio Zino)
- 31 Per a saber-ne més

CONVOCATÒRIES

- 32 IV Trijornadas en Educació Democràtica de Persones Adultes:
"Formació de Familiars"

CRÒNICA

- 32 Crònica de les I Jornades de FACEPA
- 33 Crònica d'una jornada educativa a Brians 2

RESSENYA

- 38 AAVV (2009) *De l'acollida a la ciutadania: la formació de la població adulta immigrada*. Fundació Bofill, Informes Breus.

Experiències educatives a les presons catalanes

El número de **PAPERS** que teniu a les vostres mans és molt especial: està totalment dedicat a l'educació de presons. Més concretament, s'hi exposen exclusivament experiències educatives en els centres penitenciaris catalans.

No hi trobareu els habituals articles que **PAPERS** dedica als temes de debat. Hem preferit no tractar aspectes teòrics tant importants de l'educació a presons com la relació entre educació i delinqüència, anàlisi sobre la pròpia institució penitenciària, les contradiccions entre educació i presó, el paper de l'educació en el procés d'inserció social dels presos. El nostre objectiu ha estat, aquesta vegada, més modest.

Hem volgut donar veu a la feina dels professionals educatius que treballen en el medi penitenciari. Aquests professionals són de disciplines i àmbits molt diversos: educadors, mestres, monitors artístics, monitors esportius, bibliotecaris... Però tots ells desenvolupen una feina important i, en aquest número, en tenim una petita mostra.

Els antecedents de l'educació a presons

La feina d'aquests professionals no és una cosa d'ara. La tasca educativa en els centres penitenciaris s'emmarca en una llarga evolució històrica que va tenir els seus inicis en l'educació religiosa i que ha anat canviant fins a convertir-se en un dret dels presos. Tal com ho expliquen Carmen Molero i Cristina Esteban *"a principis de 1800 s'oferia als presos una educació de caràcter religiós, impartida per capellans"* i *"... amb la finalitat que els programes d'estudis religiosos fossin més efectius, es van instaurar programes d'educació secular de lectura i escriptura, amb el desig de que els presos poguessin llegir la Bíblia i altres obres religioses"*. (1) L'inici de l'educació a presons té, per tant, un fort caràcter religiós, però facilita l'accés dels presos a la lectura i l'escriptura. Això doncs és important.

Tenim un exemple d'aquest tipus d'educació a la novel·la "Els miserables" de Victor Hugo, que transcorre durant la primera meitat del segle XIX, el seu protagonista, Jean Valjean, aprèn a llegir i a escriure a la presó. Així ho descriu l'autor:

"Hi havia a Toló una escola per a presos, en la que s'ensenyava allò més necessari als desgraciats que tenien bona voluntat. Jean va ser uns dels homes de bona voluntat."

Va començar a anar a l'escola als quaranta anys i va aprendre a llegir, a escriure i a comptar..."

Des d'aquest origen religiós i assistencial, l'educació va anar evolucionant durant els segles XIX i XX de manera que es va convertir en un dret que té valor en si mateix i que està reconegut a la legislació penitenciària internacional.

Així, la UNESCO té documents sobre educació a les presons i el Consell d'Europa va emetre, el 1989, unes recomanacions sobre com havia de ser aquesta educació.

A més podem comprovar, si entrem a Internet, l'enorme vitalitat de l'educació en els centres penitenciaris i el gran abast de reflexió que s'està produint a molts països entorn d'aquesta qüestió.

El valor de l'educació en el medi penitenciari

Val la pena recordar, en aquest sentit, en unes poques línies, quin és el valor que té avui en dia l'educació a les presons en el nostre país.

En primer lloc, el dret a l'educació i a la cultura de la població interna és un *"dret substantiu, que té entitat per si mateix, i no només com un complement d'altres processos"* tal com reivindiquen els mestres de presons en la seva plataforma reivindicativa (2). Les activitats educatives a les presons compleixen per tant un primer objectiu: garantir aquest dret.

En segon lloc, l'educació a les presons també té un sentit compensatori que no podem obviar. El nivell de formació de la població interna de les presons és sensiblement inferior a la de la població espanyola que ja no és particularment elevada. L'educació ha d'oferir oportunitats d'accés a la formació i a la cultura a unes persones que quan estaven en llibertat van tenir problemes per accedir o mantenir-se en el sistema educatiu.

En tercer lloc, les activitats educatives són un excel·lent mitjà per superar les dificultats que suposen, per a qualsevol persona, l'internament en una institució tancada com és la presó. Les activitats educatives es converteixen així en uns espais de llibertat, de creativitat i d'esforç que permeten als interns oblidar-se, si volen, que són en una presó.

Finalment, l'educació és un dels suports dels processos d'inserció social de la població interna perquè sabem que la millora del nivell de formació de les persones facilita el seu desenvolupament personal i la seva inserció social. Les activitats educatives aporten eines, recursos i poden ajudar als interns a treballar i a superar les dificultats que trobaran en el seu procés d'inserció social.

Esperem que en els articles que tot seguit trobareu us permetin descobrir com en un medi tant excepcional com és la presó, es poden portar a terme iniciatives educatives innovadores i viure experiències engrescadores

NOTES

(1) Carmen Molero Moreno, Cristina Esteban Martínez "Historia de la implantación de la educación en las prisiones: una revisión de la influencia de los programas sobre el aprendizaje de los internos". *Revista de Historia de la Psicología* 1995, vol 16, nº 1-2, pp 111-127. Aquest article el podeu trobar a la biblioteca del Centre d'Estudis i Formació del Departament de Justícia.

(2) PLATAFORMA 2006-2007 dels mestres de presons. Aquest document el podeu trobar a la pàgina web de CCOO: http://conc.ccoo.cat/ensenyament/publica/adults/html/CFA_centres_penitenciaris.htm

Poesia dins d'una presó

Eina de diàleg (experiència poètica realitzada per el Centre de Formació de persones adults "Pompeu Fabra" del centre Penitenciari de Girona)

Montserrat Fernández i Pou i Gisela Vilanova i Figuerola

L'experiència que presentem s'ha dut a terme el Centre de Formació de persones adultes "Pompeu Fabra" (CFPA "Pompeu Fabra") ubicat en el centre Penitenciari de Girona (CP Girona) en tots els nivells escolars, durant els dos primers trimestres del curs 2008/09.

En aquesta experiència partim de la "poesia en català" com a eina comunicació i de diàleg entre tota la comunitat educativa i una institució penitenciària.

La llengua catalana en el CFPA "Pompeu Fabra" normalment s'ha treballat partint d'una perspectiva instructiva i en aquest cas varem voler fer un plantejament on els recursos humans de la institució penitenciària agafessin protagonisme, introduint una implicació de la institució en l'àmbit educatiu.

La poesia sempre neix d'una mirada, perquè els versos, les metàfores, els adjectius precisos, les paraules màgiques, els jocs i els canvis de sentit són una forma especial de veure el món. Cal dir que no només fa falta aprendre a mirar, cal ser curios i aprendre a mirar bé i a explicar el que s'ha vist amb els propis ulls, a vegades el què hem vist de fons és molt diferent al que s'ha vist a primer cop d'ull.

Si aprenem a mirar la vida, si aprenem a conèixer els fonaments, la tècnica, les regles, ens ho passarem bé, ens adonarem de gairebé tot i podrem treure les nostres pròpies conclusions que ens ajudaran a comprendre'ns a nosaltres mateixos i al món que ens envolta.

Les finalitats del treball de "poesia" és per una banda el desenvolupament integral de les competències bàsiques comunicatives i culturals dels alumnes del Centre de Formació de Persones Adultes "Pompeu Fabra". Per l'altra banda treballar conjuntament dos àmbits de la institució penitenciària "escola- funcionaris" on duen a terme tasques molt diferents però alhora complementàries dins la Institució. Tots dos àmbits tenen objectius comuns, definits clarament en l'article 24 i 27 de la Constitució Espanyola.

Quins eren els objectius? Si l'escola els volem fer conèixer amb la poesia és perquè aprenguin a reconèixer una manera de comunicar-se parlant amb el món i amb si mateixos. És en aquesta direcció que varem definir els nostres objectius per tots els nivells escolars que indiquem a continuació:

- Mostrar-se sensibles a la musicalitat del poema.
- Aprendre a distingir les possibilitats expressives dels textos poètics: jocs de paraules, narracions, expressió de sentiments, emocions,...

- Conèixer els elements que caracteritzen els versos: rima, ritme i mesura.
- Conèixer les possibles agrupacions de paraules, versos i estrofes.
- Gaudir de la paraula recitada.
- Conèixer diferents textos poètics i autors
- Desenvolupar la expressió escrita a partir de textos poètics.

Com s'ha dut a terme el treball?

L'experiència s'ha dut a terme amb l'implicació de tota la comunitat que viu i treballa dins el centre penitenciari de Girona. Els funcionaris de vigilància i l'equip metge tenien una doble funció, per un costat escollir un poema on es veiessin identificats, i per l'altre exposar als alumnes els motius pels quals varen escollir el poema. Els docents acompanyàvem a l'alumne a descobrir tots els secrets del poema, rima, sons,... fomentant l'esperit crític i el gust per la lectura de poesia. Això ha permès conèixer la importància del nostres poetes en la cultura catalana.

Durant sis mesos, cada setmana es treballava una poesia amb els diferents grups classe, interrelacionant els pomes amb altres àrees educatives. Amb els grups de primer i segon nivell de formació instrumental el treball que es va realitzar és el de la lectura, comprensió i memorització del poema. Els grups-classe de formació instrumental III i formació secundària van ampliar els continguts treballant la mètrica, anàlisi sintàctic i dins l'àrea del medi social i cultural es va treballar el context sociocultural del poeta.

Les tres mestres implicades en l'experiència han aplicat la metodologia més adequada en funció del grup-classe i de les característiques individuals de cada alumne, atenent així la gran diversitat i mobilitat dels alumnes existents en el CP de Girona.

El paper del funcionari/a és exposar el poema escollit als diferents grups, els quals han preparat una sèrie de preguntes per tal d'entendre millor el perquè aquell funcionari/a ha escollit aquell poema i no un altre. Al finalitzar l'exposició i la resposta de preguntes els alumnes llegien el *contrapoema* que ells havien fet a partir del poema escollit pel funcionari/a. A partir del poema escrit per un poeta, els alumnes fan un "plagi" com va fer Pere Quart en el seu poema "Assaig del plagi a la taverna en el temple" de Salvador Espriu.

L'estudi del poema es converteix amb una eina de comunicació, de diàleg entre mons aparentment oposats. Recitar poemes dins l'aula és un temps i un espai dedicat al joc dels

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
N o v e m b r e
2 0 0 9

5

sons, un espectacle de paraules que s' integren a l' ús quotidià i el fet d'expressar sentiments, emocions,... facilita la comunicació. Quan el poeta pensa en els seus sentiments i utilitza paraules també parla amb la persona que llegeix les seves poesies; aquest parlar del poeta es veu reflectit en les converses entre funcionaris i alumnes originant sentiments, emocions,... donant a les paraules significat en el sentit més ampli. Aquesta relació entre funcionaris i alumnes a través de la poesia va fer madurar a nivell personal a uns i altres.

De l' experiència en va sorgir un quadern el qual els alumnes el titularen "13 poemes empresonats", aquest consta de dos parts. En una part hi ha el poema escollit pel funcionari i el contrapoema realitzat pels alumnes. La segona part, una pàgina anomenada "diari personal", voluntàriament cada alumne pot escriure el sentiments, desitjos, poemes,... que li hagi suggerit la lectura.

Per què poetes catalans?

La pregunta té dues respostes: la primera és apropar i apreciar la llengua catalana dins la vessant artística als nostres alumnes. La segona resposta ens ve donada per l' experiència docent. La lectura en català sabem per experiència que és difícil en un medi com el nostre, si és poesia es fa improbable, és per això que cal motivar a l' alumnat a la lectura i coneixement dels nostres poetes.

Per què aquests poetes i no d'altres?

Sempre s'ha afirmat que el coneixement en un medi tant cat és pobre i limitat, les relacions interpersonals distants i poc gratificants. Aquests prejudicis es van esvaïr quan vam proposar als funcionaris que escollissin un "poema" per tal de treballar-lo a classe. La resposta fou molt positiva, trencant tots els estereotips entorn a la tasca realitzada pels funcionaris. Cada funcionari va escollir un poeta i una poesia, segons gustos, inquietuds... D'aquí surt un petit recull heterogeni de poesia catalana.

Quin és el paper del docent?

El docent treballa les competències comunicatives en totes les vessants. Ajudant a l' alumne a fer el camí d'aprendre de la poesia, del poeta i afavorint així el sentit crític davant la poesia. El docent acompanya a l' alumne en el procés de realitzar preguntes al funcionari, en el poema i a si mateixos sobre el sentit de la poesia escollida.

La poesia no és tractada com un tema més dins el currículum de formació d' adults, sinó un camí per aprendre a

comunicar-nos. Hem volgut anar més enllà, buscar la poesia en la quotidianitat esdevenint d'aquesta manera una eina d'aprenentatge.

Per concloure volem dir que el CFPA "Pompeu Fabra" sempre programava les aules obertes, els projectes fent entrar el món exterior dins el

medi penitenciari tancat però no utilitzava els recursos humans de la mateixa institució penitenciària. El caràcter punitiu que s'associa a les funcions dels funcionaris és evident i moltes vegades inconscient. El fet que un gran nombre de funcionaris del CP de Girona hagi col·laborat amb l'equip docent del CFPA "Pompeu Fabra", fa que es perdi el valor negatiu obtingut fins aquell moment i s'assoleixi una dimensió de "treball interdisciplinari" amb un valor socialitzador al darre. Un altre aspecte a destacar és que es desvincula el binomi autoritat-poder. Els funcionaris que van participar no van perdre la auto-

ritat ni el reconeixement tot el contrari ja que els alumnes van valorar positivament la participació dels funcionaris en l'experiència.

És important fer especial esment al fet que s'han transmès coneixements a la vegada que s'ha potenciat la formació dels alumnes per adquirir-los, interioritzar-los. També cal dir que s'han fomentat comportaments i pautes de conducta que ajuden a millorar les relacions interpersonals, socials. Aprendre amb l'altre a través de l'escolta. L'experiència compartida, el diàleg ens fa pensar, reflexionar, i a la vegada ser millors persones.

D'aquesta experiència didàctica en volem destacar dos aspectes rellevants. Per una banda que la poesia és una eina educativa facilitadora i integradora de l'aprenentatge de la llengua catalana. Per l'altra banda també cal dir que la lectura de poesia és accessible a tota la societat, uneix móns aparentment diferents i contradictoris afavorint així els processos de socialització i rehabilitació dels nostres alumnes.

**Montserrat Fernández i Pou
Gisela Vilanova i Figuerola
Mestres del CFPA Pompeu Fabra**

S'han fomentat comportaments i pautes de conducta que ajuden a millorar les relacions interpersonals, socials. Aprendre amb l'altre a través de l'escolta. L'experiència compartida, el diàleg ens fa pensar, reflexionar, i a la vegada ser millors persones

PAPERS

d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

6

EXEMPLE DEL TREBALL

DIUEN: LA MAR ÉSTRISTA

de Marià Manent

poema escollit per l'Àngela (funcionari de vigilància)

Diuen: la mar és trista. Quin trepig
fa cada onada, quan s'esberla!
I veig una mar trista, però, al mig,
tu, com un a perla.

Diuen: la terra és trista. Quin trepig
fa cada fulla! Mig no gosa.
I veig la terra trista, però, al mig,
tu, com una rosa.

DIUEN (vist per el alumne)

Diuen :que la presó és trista
quin trepig fa una persona quan
escolta la sirena de la presó
i, tu dins el meu cor, com una
flor.

i tu sempre et quedaràs dins el
meu cor com una flor

CAMÍ DE LA LLIBERTAT

de Lluís Sobirana

Poema escollit per l'Anna (funcionaria de tallers)

Sóc presoner de mi mateix.
Vull escriure el meu poema
obrint el forrellat que tanca,
captives totes les paraules.
És un esforç d'abast titànic,
una lluita per subsistir.
Però els mots es resisteixen
a ser emprats en captiveri.
A poc a poc i amb insistència
el vers es va fent present
emergint entre murs i reixes
com un ferm missatge de pau.
Per fi he escrit el poema
i he guanyat la llibertat.

CONTRAPOEMA (vist per l'alumne)

Sóc lliure de tot cor
vull escriure la meva por
em flueixen les paraules
no vull saber com parar-les
vull deixar sortir
tot allò que porto a dins
la ràbia a l'interior
del que em provoca l'exterior
però després d'explicar- ho tot
em sento encara pitjor.

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

7

Una comunitat d'aprenentatge a la presó centre penitenciari de Nanclares de la Oca (Àlaba)

Montserrat Montero Gómez i Miguel Loza Aguirre

Que ningú pensi pel títol que alguna Comunitat d'Aprenentatge ha delinquit i que fruit d'aquesta acció es camina complint condemna a Nanclares. No, la petita història que us volem explicar tracta de la transformació de l'escola de la presó en una Comunitat d'Aprenentatge. Marxa que comença fa dos anys i en la qual seguim i seguirem immersos fins a sempre.

Tot comença d'alguna forma quan l'any 2000 es va engagar la Tertúlia Literària, que avui dia continua. Ara bé, ni remotament se'ns va ocórrer, encara que sí que vam fer els nostres "pinitos" en l'aprenentatge ialògic, que l'escola de la presó podria transformar-se en una Comunitat d'Aprenentatge. Això va començar en el curs 2006-2007 quan en el Centre Públic de EPA Paulo Freire de Vitòria-Gasteiz es va portar a terme la "Setmana de la Sensibilització" en Comunitats d'Aprenentatge. En arribar el moment de la "presa de decisió" inicial tot eren dubtes.

Però entre els que els vam esvair, amb esperança ens trobem els de Nanclares juntament amb els del barri de Zaramaga. Així que des d'aquell moment comencem a cavillar i planificar els primers passos per a iniciar la transformació.

El primer va ser parlar amb els estaments de la presó, fonamentalment amb la direcció i amb l'Equip de Tractament. Una escola en un centre penitenciari té les seves variables específiques i una d'elles és la que, per a realitzar una transformació d'aquest tipus, cal comptar amb la direcció del centre penitenciari. La qüestió és que, un cop els vam exposar el projecte, vam tenir el seu vist-i-plau. Després comencem a parlar amb els i les participants de l'escola. A poc a poc, els vam anar explicant en què consistia el projecte i els vam fer veure que ells i elles eren la part fonamental del

mateix i que necessitàvem de la seva col·laboració, coneixedors que aquestes explicacions hauríem de repetir-les contínuament, donat que la mobilitat en una escola d'una presó és molt alta i roman al llarg de tot el curs. Posteriorment, comencem la nostra tasca amb els diferents estaments del centre: equips de salut, de formació, de psicòlegs, treballadors socials, funcionaris, etc. A tots els expliquem en què consistia la transformació que preteníem, els demanem la seva col·laboració, començant per sol·licitar-los la seva participació en el Somni de l'Escola.

La fase del somni: es pot somniar a la presó?

Quan ens vam plantejar aquesta qüestió, se'ns van plantejar nous dubtes. Crèiem que una persona que està a la presó complint una condemna només seria capaç de somniar

amb la seva llibertat. Una vegada més ens equivocàvem. I això que teníem bastant recent un escrit d'un tertulià de la casa que definia La Tertúlia com un espai de llibertat dins d'aquells murs. És a dir, que no ens vam adonar que perquè un espai tancat es converteixi en un de llibertat, hi ha una condició indispensable que el canvi es produeixi a través d'un somni tenyit d'esperança. Allò indicava clarament que a la presó es podia somniar. Amb aquesta evidència, plena també d'esperança, ens vam posar a la feina i vam començar a somniar.

Totes les persones del centre penitenciari somniàvem l'escola que desitjàvem. Als interns i internes

no va caldre clarificar-los massa la qüestió: *quina escola voleu?* En canvi a la resta: professorat i altres estaments, a fi d'evitar els dobles discursos i altres qüestions per l'estil,

Totes les persones del centre penitenciari somniàvem l'escola que desitjàvem. Als interns i internes no va caldre clarificar-los massa la qüestió: *quina escola voleu?* En canvi a la resta: professorat i altres estaments, a fi d'evitar els dobles discursos i altres qüestions per l'estil, se'ls va indicar

PAPERS

d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

8

se'ls va indicar que a l'hora de somniar l'escola desitjable, pensessin en ells mateixos com usuaris o en algun amic o amiga: *quina escola us agradaria si algun conegut o coneguda vostre estigués en la presó?* I així, amb aquest bagatge ens vam posar per la tasca. La cosa va durar un parell de mesos, que com a somni és tota una eternitat a la presó, ja que hi abunda el "somniaig", però no els somnis. I hem de dir que tot-hom va participar i que al final ha quedat niquelat. Van sortir moltes coses concretes, però el que més va sorprendre va ser un somni ple de sentiments. Amb tot això avui dia podem dir que tant les persones de Nanclares, com les de la Verneda, també ens atrevim a somniar. I això no ha fet més que començar.

Després va venir la selecció de prioritats, entre elles destaquen: més hores de classe, millorar les aules i el seu mobiliari, Formació Professional, classes teòriques per al permís de conduir, cinema mensual, consensuar les normes de convivència, classes de música, activitats formatives a l'estiu, classes mixtes, xerrades i conferències sobre temes d'interès, sortides programades, llibres de text, creació d'un aula d'idiomes, i moltes més. Per a la seva consecució es van establir quatre Comissions Mixtes: millores a l'escola, convivència i respecte, sortides programades i permís de conduir.

Algunes de les coses aconseguides són: cinema mensual, renovació de la pintura de les aules, cicle de conferències organitzades conjuntament amb la Universitat del País Basc i la SIDALAVA, augment de les sortides programades, xerrades a diferents grups sobre temes d'interès i la millora de la comunicació amb els professionals del centre penitenciari.

El terreny de joc ha estat delimitat pels principis de l'Aprenentatge Dialògic, destacant el del "diàleg igualitari", una cosa força difícil a la presó. Cal reconèixer que en aquest tipus d'institucions la participació no es contempla, i això és quelcom que s'encomana a totes les intervencions, inclosa la de l'escola. Per això és molt important treballar de forma continuada en la construcció d'una estructura de participació. Així s'han triat els delegats i delegades dels diferents cursos i activitats i s'ha format una Comissió de Delegats i Delegades que és la base de la Comissió General. És de destacar que totes les comissions són mixtes, cosa que al carrer es dona de forma natural, però que en aquestes institucions no és una qüestió baladina, ja que per diferents raons els mòduls de

El terreny de joc ha estat delimitat pels principis de l'Aprenentatge Dialògic, destacant el del "diàleg igualitari", una cosa força difícil a la presó. Cal reconèixer que en aquest tipus d'institucions la participació no es contempla, i això és quelcom que s'encomana a totes les intervencions, inclosa la de l'escola. Per això és molt important treballar de forma continuada en la construcció d'una estructura de participació

dones i homes estan separats i les activitats mixtes són puntuals i extraordinàries. Tampoc es pot oblidar que en retornar la paraula que s'havia usurpat a les persones participants, ens vam trobar amb què la illusió i la motivació van pujar diversos enters. No cal dir que això té el seu origen en que la participació encén la "creació de sentit" i que aquest és un motor per a la motivació, per a la illusió i, en definitiva, per a la millora de la convivència i dels aprenentatges.

Per a anar acabant voldriem comentar el que hem realitzat fins a la data i el camí que veiem al davant. Com ja s'ha comentat, s'ha realitzat el somni, funcionen els delegats d'aula, la Comissió de Delegats i Delegades i les Comissions Mixtes. Quant a les Tertúlies, segueixen la seva marxa, pròxima ja la celebració del 10è aniversari. Hem iniciat la "Con-

versa estructurada" amb persones immigrants per a l'aprenentatge del castellà, l'"Acompanyament a la lectura" i està pròxim iniciar l'"Acompanyament a l'escriptura". S'ha millorat molt la relació amb altres col·lectius que també vénen a la presó: ONGs com Projecte Home, SIDALAVA, Videsari, Pastoral Penitenciària, etc. i amb els estaments de la mateixa. Quant al voluntariat, ja hi ha alguns interns que són voluntaris i vam pensar que cada vegada seran més, encara que avui dia la majoria és de l'exterior de la presó.

El futur

Malgrat ser conscients que les dificultats són moltes, també ho som de què a mesura que avancem es van convertint en possibilitats. El futur és una mica el que cal construir entre totes i totes, som productes de la Història, però, com diu Freire, també hem de ser-ne els seus executors, ja que donada la historicitat de la persona, tot necessita ser contínuament transformat en aquesta recerca eterna de la justícia, la llibertat i la fraternitat. I per a això comptem amb l'EDUCACIÓ que, parafrasejant al gran poeta guipuscoà Gabriel Celaya, ÉS UNARMA CARREGADA DE FUTUR.

Montserrat Montero Gómez
Coordinadora de Comunitats
d'Aprenentatge en la Presó
Miguel Loza Aguirre
Assessor de EPA en el Berritzegune
Central

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
N o v e m b r e
2 0 0 9

9

Club de lectura Lledoners: cultura sense murs

Jairo Gómez, Josep Maronas i Ana Pérez

Un dels objectius de la biblioteca d'un centre penitenciari és aconseguir que els interns es qüestionin sovint preguntes al voltant de la cultura i de la lectura: aporta quelcom la lectura al centre penitenciari? Guanyen els interns algun benefici personal com a complement a la seva cultura i condemna? Què poden aconseguir amb la lectura a curt termini? Val la pena l'esforç de llegir?

No es pot oblidar que l'ambient en un centre penitenciari té tot una sèrie de connotacions negatives: sentiment de solitud, desconfiança, temença, sensació de desarrelament del medi social habitual, violència... Des d'aquest punt de vista, la lectura ajuda a canviar aquesta actitud negativa i distant de l'intern creant una interrelació entre la gent, fent possible el coneixement d'altres cultures, pensaments i normalitzant les relacions humanes en crear un clima de concòrdia i tranquil·litat. L'experiència dintre i fora de la presó ens ensenya que la lectura porta afegida la tolerància, l'obertura, la comprensió i el diàleg; aquella persona que trobi un company en la lectura aconseguirà que el temps sigui més lleuger.

Pot sorprendre que en l'àmbit de la presó es trobin persones amb un hàbit de lectura molt arrelat. Amplis coneixements humanístics i inquietuds temàtiques diverses, independentment del seu nivell cultural i d'estudis. Amb tot, no podem perdre de vista que la major part dels interns dels centres penitenciaris provenen d'un ambient, sense discriminar-ne la procedència, on es detecta una manca de cultura envers la lectura. Un cost prohibitiu dels llibres, un difícil accés a l'escola i una manca de biblioteques podrien ser-ne explicacions, a banda de la realitat que representa la manca d'agilitat envers l'idioma català i castellà.

"Un llibre obert és un ser que parla, tancat un amic que espera, oblidat una ànima que perdona, però destruït un cor que plora" (proverbi hindú).

Els Clubs de Lectura en un centre penitenciari són una eina per donar resposta a aquest ventall d'inquietuds i mancances. És per això que el concepte clàssic de club de lectura queda sobradament sobrepasat en el nostre àmbit de convivència. El fet diferencial de Lledoners en el món penitenciari és que s'ha obert a persones alienes al centre, quedant configurat per interns, professionals i veïns de les poblacions confrontants. El gust de compartir la lectura es treballa de forma natural, no forçada i lluny dels estereotips propis de la presó.

Talment a qualsevol club de lectura podem delimitar els mateixos tres espais de qualsevol club de lectura amb unes connotacions pròpies. En parlar de l'espai físic permet integrar als interns i als professionals entre els murs i obrir fi-

nestres a l'exterior amb l'incorporació dels veïns. L'espai humà serveix de teràpia-catarsi als interns a fi de fugir de la grisor motivada per la monotonia diària portant la quotidianitat de la vida al carrer a la presó; permet als professionals conèixer als interns en un ambient més distès on segurament es mostren de forma més natural i sincera i, possibilita als veïns trencar amb la imatge estereotipada del món penitenciari. En darrer lloc, l'espai grupal ajuda a vèncer la solitud tot fent de la lectura un fet social compartit, enriquint-se de forma més marcada amb la heterogeneïtat dels seus membres.

La cohesió del club Lledoners ha estat fàcil i només li ha calgut el temps per crear un ambient de companyonia i d'afecte entre els membres. Sí que creiem detectar una diferència en la finalitat que cada membre busca amb la lectura, diferenciant entre els que viuen al centre i els que viuen a casa seva. Els interns gaudeixen de molt de temps lliure i el que volen és que passi el més ràpidament possible. Si bé és cert que el temps serveix per reflexionar i pensar, molt més del que es fa estant en llibertat, també ho és la necessitat de tenir lectures que facilitin el pas àgil del temps i que no obliguin a concentrar-se i esforçar-se massa. Per això es necessiten trames que enganxin i que siguin dinàmiques defugint de descripcions ampul·loses i recargolades. Aquest tret no es detecta tant en la gent que viu a fora, mostrant més predisposició a qualsevol tipus de lectura independentment de la seva complexitat. Evidentment aquestes preferències arriben a condicionar la selecció dels llibres i autors a llegir, generant polèmica, si bé permet ampliar el coneixement literari de cadascú, obligant a fer un esforç. Tot i el paper rellevant que el coordinador del club de lectura sempre té, en aquest entorn ha de ser especialment curós per tal de que tothom es senti a gust amb la lectura seleccionada.

"L'home que no canvia d'idees mort d'igual forma que la serp que no canvia mai de pell".

Arribats a aquest punt podríem concloure que un club de lectura a la presó si només es limita a canalitzar aquelles persones interessades en la lectura no ha de presentar cap diferència respecte als clubs del carrer, fins i tot gosariem dir que la seva formació pot esdevenir més fàcil al compartir un mateix espai vital ben delimitat.

El gran repte de Lledoners, i potser de tot centre penitenciari, és aconseguir arribar amb els clubs de lectura a aquelles persones que no són lectors habituals. El vehicle idoni per aquesta finalitat són les biblioteques ubicades als mòduls, on els interns que fan la tasca de bibliotecaris tenen un paper preponderant alhora de fer accions per animar a la lectura. El fet de compartir un espai físic i, sovint emocional,

PAPERS

d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
N o v e m b r e
2 0 0 9

10

L'EXPERIÈNCIA A LLEDONERS

· La primera idea d'un club de lectura s'inicià en la biblioteca d'un mòdul com una proposta per canalitzar i agrupar un grup de gent que mostra un interès per la lectura. El llibre escollit va ser "Las cenizas de Angela" de Frank McCourt. Altres llibres llegits en els clubs de lectura modulars foren: "Lo es" del mateix autor, "El caçador d'estels" de Khaled Hosseini, i, darrerament els contes de Poe.

· Arrel de la inauguració de l'escola Carme Karr al mes de febrer i la biblioteca Lledoners el mes d'abril on va hever-hi una interacció positiva entre els interns i els veïns de les poblacions properes, va sorgir la idea de crear un club de lectura amb participació exterior. D'aquesta forma es formà el club de lectura Lledoners integrat actualment per 11 interns, 6 professionals i 7 veïns amb el moviment propi de tot club.

· El 22 de maig s'inicià aquest club de lectura establint-se una periodicitat mensual; a dia d'avui s'han fet ja 7 trobades. El llibre escollits per la lectura han estat cronològicament: "El vuit" de K. Neville, "El gat negre i altres contes" de Poe, "El secret del bandoler" de Llorenç Capdevila, "El mundo" de J.J. Millas i "Pantaleón y las visitadoras" de Mario Vargas Llosa.

reduït i delimitat i la disponibilitat de temps juntament a un estat de submissió respecte al que diuen els professionals sobre allò que convé, hauria de facilitar aquesta tasca. Tot i que pot semblar que les perspectives són bones, hi ha una sèrie de "handicaps" que fan difícil la seva materialització i permanència en el temps: coincidència d'horaris en les activitats, treballs...; constància individual que es veu alterada per les situacions personals complicades, la manca de motivació, les fluctuacions emocionals, la desídia...; i, un nombre limitat d'interns per mòdul.

Com es pot combatre? Possiblement la constància i la insistència per part dels bibliotecaris de mòdul combinat amb la selecció de lectures atractives i fàcils siguin la solució. Cal copsar l'ambient que es viu en cada moment al club a fi de determinar la idoneïtat de l'activitat i no cremar-ne les etapes de forma innecessària. És aquí on un club de lectura ha de ser capaç d'esdevenir versàtil i adaptable a les circumstàncies, essent capaç de convertir-se, puntualment, en un espai de trobada amb l'excusa de la lectura.

La reflexió que fem de la nostra experiència és que no podem perdre de vista que la fita ha d'ésser que hom es trobi a gust, relaxat i tranquil, que pugui manifestar la seva opinió d'una forma lliure i desacomplexada i que li serveixi per sortir, per uns intants, de la seva problemàtica i sentir-se lliure. Quina millor forma de fer-ho que mitjançant la lectura d'un llibre, un article, un conte, una poesia... Car llegir porta implícit l'enriquiment de valors culturals i humans.

"El libro es un amigo que no incordia, no perturba, que siempre está disponible, que ocupa un mínimo espacio, que alegra la vida, hace soñar, ofrece ilusión, te instruye y educa" (Jairo Gómez)

Jairo Gómez (biblioteca de mòdul), Josep Maronas (biblioteca central) i Ana Pérez (biblioteca Lledoners)

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
N o v e m b r e
2 0 0 9

11

Ser escola d'adults en medi semiobert

Carme Borrell i Pollanch

Què és l'Escola de la UMS?

Aquest article, com molt bé diu el seu encapçalament, intentarà donar a conèixer l'activitat que l'Escola d'Adults Artur Martorell porta a terme a la Unitat de Medi Semiobert (UMS) del Centre Penitenciari Brians 1, (CP Brians 1). La població de la UMS consta de dos-cents interns aproximadament i la seva principal característica és que la majoria d'ells tenen contacte diari o periòdic amb el carrer, be perquè surten a treballar en empreses pròpies o alienes, o fan cursos ocupacionals: hostaleria, pintura, guixaire, ajudant de paleta, operador grua-torre, etc. o els caps de setmana visiten a la família o els passen en un centre residencial autoritzat. També disfruten de permisos especials o extraordinaris segons el seu grau d'implicació i de rehabilitació.

En general, tots els interns estan en procés de finalització de la seva condemna, rehabilitació avançada, classificats amb bona conducta i imminent incorporació a la vida ordinària. La procedència dels interns és variada, la majoria són del propi Centre Penitenciari, però també n'hi ha a d'altres centres de Catalunya i de la resta d'Espanya.

Per situar-vos, el C.P. Brians 1^o està format per quatre mòduls ocupats per homes, dos mòduls ocupats per dones, un mòdul especial, un altre mòdul ocupat per la infermeria i psiquiatria i, finalment, la UMS. El mòdul UMS està construït separat de tota la resta d'edificis que configuren el Centre Penitenciari Brians 1. Aquest allunyament físic comporta no establir cap mena de contacte amb la resta d'interns. Ocasionalment però i amb els consegüents permisos especials, poden fer algun examen o gestió com ara l'accés a la universitat, cursos de la UNED, UOC, tutoria universitària, etc. amb interns d'altres mòduls.

Dades sobre l'alumnat

La matrícula, de principi de curs a finals d'octubre és de trenta-nou alumnes. El 23 % han causat baixa.

Hi ha representades deu nacionalitats, el 35% Espanya, el 33'3% Marroc, el 10'2% Paquistàn, el 5'1% Gàmbia, i el 15'3% restant són de Guinea Co., Iugoslàvia, Algèria, Líbia, Equador i Xile.

L'edat dels alumnes va de 23 a 67 anys. El 25% de 23 a 29

anys, el 38'5% de 30 a 39 anys, el 28'2% de 40 a 49 anys, el 5% de 50 a 59 anys i un alumne de 67 anys.

Preguntant als alumnes a què dediquen el temps quan surten de permís, quasi tots contesten que el dediquen a la família i als amics i insistint amb la pregunta et van dient, alguns, que treballen en negocis familiars o propis, altres que ajuden a coneguts o fan antigues feines sobretot d'hostaleria i conreu del camp però la majoria contesta que busca feina.

Com funciona l'Escola i quins beneficis aporta als alumnes?

L'Escola està formada per una aula i un mestre/a (en total, a Brians 1 el claustre està format per 21 mestres). Es tracta d'una Escola Unitària, on poden assistir-hi alumnes interns de tots els nivells acadèmics: s'hi imparteixen els ensenyaments instrumentals (Formació Instrumental 1, 2 i 3) i els Inicials i Bàsics (Català i Castellà). L'escola també és oberta i tutoritza a altres alumnes que fan estudis superiors: UOC, UNED, etc. Cal fer menció especial als dos ordinadors que tenim a l'aula i als miracles que fem amb ells: treballs universitaris, currículums, informàtica inicial etc., sempre estan funcionant treuen fum.

Donat que l'Escola forma part activa en aquest últim tram del llarg camí de la rehabilitació, el seu paper és clar: oferir a l'alumne la matèria o matèries que li poden mancar, bé per començar o continuar estudis, bé per estar més format. Com a les antigues escoles "de poble" on només hi havia un

mestre, la implicació de tots, alumnes i ensenyant, és allò més important. Cal que tothom s'ajudi l'un a l'altre, el que sap ajuda al que té el dubtes i així entre alumnes i mestre/a es va desenvolupant la jornada escolar, carregada de bones intencions, paciència, comprensió i atenció a la diversitat.

Per portar a terme amb unes certes garanties d'èxit la tasca educativa cal impartir l'ensenyament de la forma més individualitzada possible. Això implica tenir unes bones proves de nivell per tal d'oferir a cada

alumne el tipus de material amb el qual es trobi còmode i pugui avançar de la manera més autònoma possible. Encara que ho dic amb la boca petita, la dinàmica que tenim a l'aula

El fet d'estar en un centre penitenciari o al mig de la Plaça de Catalunya és irrellevant quan tanquem la porta de l'aula i la mestra i els alumnes comencem a treballar

és molt propera a l'autoformació. Es procura que els materials utilitzats a l'escola siguin molt acurats, concrets, entenedors i adequats a les necessitats de cada alumne, per a qui els resultats immediats i efectius són claus per a mantenir la motivació.

Donat que l'activitat escolar està contemplada com de rehabilitació qualsevol exercici portat a terme sota el paraigües de l'escola aporta una càrrega molt positiva a l'hora d'obtenir algun benefici per part de l'intern.

El mestre/a acudeix a totes les reunions de l'Equip de Tractament de la unitat, format per: educadors socials, psicòlegs, treballadors socials, juristes, insertor laboral, caps de mòdul i coordinador general. En aquestes reunions el mestre participa en veu i vot, al igual que els altres membres de l'equip.

Què significa ser mestre de l'UMS?

L'escola ofereix a l'alumne un espai de tranquil·litat, on és possible portar a terme tasques acadèmiques però també mantenir relacions humanes. Molts alumnes verbalitzen que al ser a classe el temps els passa molt ràpidament i es troben més tranquils. Fins i tot dormen millor a la nit, en estar ocupats en una activitat que feia temps que no feien. Un bon nombre aprofita el temps aprenent (hi ha qui progressa en els seus estudis) o bé repassant i recordant coses oblidades. Comú a tots, està el voler participar d'una activitat considerada important, que és l'escola.

Més enllà del facilitar l'aprenentatge de continguts acadèmics, el paper del mestre/a també és esbrinar aquestes necessitats un pèl amagades que pot tenir l'alumne que molt aviat sortirà de manera autònoma al carrer, per exemple, li caldrà viatjar en transport públic, entendre uns horaris i preguntar per algun indret després d'estar uns anys sense fer-ho o de no haver-ho fet mai al nostre país. L'alumne cada dia parla amb el mestre/a i normalment s'estableixen vincles de confiança que poc a poc fan aflorar pors i angoixes, també esperança i alegria al saber que el somiat permès per sortir està a prop, tot cal canalitzar-ho per un millor benefici vers l'alumne.

Ser el mestre de la UMS és una feina ben intensa, participem en totes les activitats culturals o de lleure portades a terme al llarg del curs, començant amb la Mercè. El grup de música llueix molt quan tots hi som presents, sempre hi ha aquella mirada d'aprovació i aquella picadeta d'ull i no cal dir els aplaudiments a l'acabar cada interpretació. Continuem amb la Castanyada, bons brasers carregats de castanyes torrant-se, la flaire se sent per tot arreu. Els professio-

Encara que ho dic amb la boca petita, la dinàmica que tenim a l'aula és molt propera a l'autoformació. Es procura que els materials utilitzats a l'escola siguin molt acurats, concrets, entenedors i adequats a les necessitats de cada alumne, per a qui els resultats immediats i efectius són claus per a mantenir la motivació

nals ens vestim de castanyers i castanyeres, i això tan senzill dóna caliu a l'activitat. Un alumne em va dir l'any passat – “Con este pañuelo en la cabeza estan muy guapas, me han recordado a mi madre”, i em va besar al front recordant un familiar llunyà.

Cal estar disposat a preparar i acompanyar, juntament amb educadors socials i monitors, les sortides programades que es realitzen amb els interns, alumnes de l'escola o dels tallers.

També cal fer menció especial als acabaments de trimestre. Per Nadal sempre aprofitem l'avinentsa per parlar de com es celebra aquesta festa als diferents països d'on són els alum-

nes. Procuo que no aparegui la tristesa però he de confessar que més d'un cop no ho aconsegueixo. Per donar un to de confiança a aquesta conversa l'acompanyem amb un bon got de xocolata calenta i melindros, “ que bé! I que bo!”.

Per Pasqua fem la Mona guarnida a classe sempre trobem l'alumne pastisser (d'ofici o vocació) que ens ajuda a organitzar el berenar. La majoria es veuen capaços de fer el farciment amb melmelada i fer filigranes amb les boletes de colors. Algú fins hi tot ja diu que farà ell el pastis d'aniversari del seu fill. El millor moment ve a l'hora de partir-la i compartir-la, us he de dir que el resultat és espectacular i sempre fem curt.

A l'acabar el tercer trimestre hi ha sempre una emoció continguda, cada dia ens hem vist i ara s'acaba l'escola i la mestra marxa. La festa sempre sol ser un èxit, mai hi falta te i cafè, guitarres i entrepans calents.

Molt possiblement, en llegir aquest article no us quedareu amb la idea que estem parlant d'una escola ubicada en un centre penitenciari, i és que és així, abans de res som una escola d'adults, i com a tal ens comportem. El fet d'estar en un centre penitenciari o al mig de la Plaça de Catalunya és irrellevant quan tanquem la porta de l'aula i la mestra i els alumnes comencem a treballar.

**Carme Borrell i Pollanch.
Mestra CFPA Artur Martorell (C.P. Brians I)**

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

13

Les trobades sòcio esportives entre l'alumnat de la Universitat de Barcelona i els interns dels Centres Penitenciaris de Catalunya

Cèlia Àvila Bonastra

Introducció

Aquest document recull quinze anys d'experiència en la formació d'alumnat de les Facultats de Pedagogia i de Formació del Professorat en el qual han participat més de 3000 alumnes de la Universitat de Barcelona (UB) fent activitats lúdico esportives amb 3000 interns dels centres penitenciaris de Catalunya.

L'Educació Física es presenta com a un recurs en la intervenció socio-educativa, mitjançant el qual es facilita l'aproximació a la realitat penitenciària, oferint el coneixement d'aquest context com un possible escenari professional de futur. Paral·lelament, es pretén col·laborar en el procés de rehabilitació i reinserció social dels interns privats de llibertat, reduint la dissocialització del col·lectiu.

Utilitzar una metodologia participativa on el saber universitari sobrepassa les quatre parets de l'aula, pretén ser una aposta més en la producció d'aprenentatges significatius, allunyant-se de la recepció passiva dels continguts, amb la finalitat d'afavorir coneixements, canvis d'actituds i el compromís envers els col·lectius amb desavantatges socials.

1. L'origen de les Trobades Sòcio-esportives

Mai m'havia parat a pensar que era una presó. Estava estudiant Educació Física a Lleida i va venir a donar una classe d'educació especial una professora convidada, la Merche Ríos.

Ens va explicar la seva experiència realitzada a l'any 1987 a la presó d'Homes de Barcelona (Model) sobre una programa de preparació física amb interns de la 2ª i 5ª Galeria i també a explicar l'experiència amb l'equip de bàsquet "Llibertat".

La veritat és que va ser que aquella classe i la energia d'ella no em va deixar indiferent.

Curiosament un any després buscaven un monitor d'esports per treballar a la presó de Lleida 1 per 6 mesos i vaig agafar la feina. Estic parlant de juliol del 1989. Al mes de desembre del mateix any obrien la presó de Quatre Camins i allà he treballat 19 anys com d'educadora social. Dins la presó vaig interessar-me, des del primer moment, per dur a terme els programes d'educació física i, com no, vaig pensar en aquella classe de la professora Merche Ríos.

Em vaig posar en contacte amb ella i em va explicar de manera particular totes les seves experiències als centre penitenciaris.

Em va proposar que féssim alguna activitat juntes dins del centre i també que anés a la universitat a explicar als alumnes que es feia dins la presó.

Posteriorment va plantejar als alumnes que, si hi estaven interessats, podien participar de manera voluntària en una experiència de la possibilitat d'entrar a un centre penitenciari i tenir l'oportunitat de conèixer el centre i relacionar-se amb els interns mitjançant les activitats esportives. La seva resposta va ser molt entusiasta tots els alumnes volien participar-hi! A partir d'aquell moment va iniciar-se aquest cicle d'experiències que ja fa quinze anys que dura i el procediment del qual intentaré resumir a continuació.

Les Trobades Sòcio-esportives: un model d'intervenció socio-educativa

Per part dels alumnes les assignatures on s'inscriu l'experiència són, Educació Social, i a l'especialitat de mestres d'Educació Física.

Aquesta darrera matèria gira al voltant del joc com a activitat que facilita la mediació amb col·lectius en risc d'exclusió social. Una eina que permet el contacte entre iguals i que, alhora, desenvolupa les capacitats motrius, cognitives, emocionals, socials, incentivant la comunicació.

Els objectius concrets de les Trobades, són els següents:

- Oferir als alumnes la possibilitat de conèixer la realitat penitenciària, ampliant el seu horitzó professional.
- Facilitar el coneixement entre un grup d'estudiants de la UB i un d'interns, col·laborant en el seu procés de reinserció social, disminuint la dessocialització.
- Afavorir un marc de reflexió sobre la delinqüència i les mesures penals de privació de llibertat, potenciant canvis d'actituds i el compromís envers els col·lectius amb desavantatges socials.
- Adquirir actituds favorables vers una concepció educativa que valora l'Educació Física com un recurs pedagògic d'intervenció social.

L'estructura de les Trobades Sòcio-esportives

L'organització de les trobades es divideix en dues fases:
1. Rebuda al campus de la UB d'un grup d'interns del Centre Penitenciari Quatre Camins.

2. Entrada amb els alumnes als centres: C.P Quatre Camins, Departament d'Atenció Especialitzada (DAE) del C.P Quatre Camins, Centre Penitenciari d'homes de Barcelona (Model) i C.P de joves de Barcelona

3. Rebuta al campus de la UB d'un grup d'interns del Centre Penitenciari Quatre Camins

Com a primera acció, es desenvolupen a l'aula tres sessions de contextualització dirigides als alumnes.

1. La primera, a càrrec de la professora, on s'expliquen els efectes de la privació de llibertat.
2. La segona, a càrrec dels Educadors del centre, facilita als alumnes el coneixement del context penitenciari.
3. La tercera a càrrec de l'educador o educadora del DAE.

Aquestes sessions faciliten una anàlisi crítica sobre les mesures penals de privació de llibertat, s'explica el funcionament del règim penitenciari, com s'estructura la vida quotidiana als centres, el sistema disciplinari i s'intenta trencar amb les idees preconcebudes i els tòpics.

Posteriorment s'organitza la comissió organitzadora formada per dos professors i dos educadors del centre penitenciari

Aquesta comissió consensua les activitats a realitzar a proposta dels alumnes i és l'encarregada de dur a terme les activitats proposades.

Un cop tancada la proposta d'activitats, es rep a un grup d'interns acompanyats d'educadors i al llarg de tot un dia (des de les 9 a les 18 hores) organitzant-se activitats de tipus lúdico-motriu i de dinamització sociocultural. S'inicia la Trobada amb la recepció oficial del grup d'interns i d'alumnes participants per part dels degans d'ambdues facultats i a continuació, i per tal de facilitar la interrelació entre els interns i l'alumnat, té lloc l'activitat lúdico-motriu.

Les activitats habituals consisteixen en diverses propostes de jocs motrius habituals en Educació Física en forma de gimcana recreativa que permet conèixer físicament el Campus Mundet, interaccionar amb la vida quotidiana d'aquest i també facilitar la interrelació entre els interns i l'alumnat. A cada equip hi ha interns i alumnes, aconseguint un bon nivell d'interrelació i de col·laboració, trencant amb les distàncies inicials, ja que les activitats pretenen la socialització.

- Per exemple, la "carrera dels objectes", on es tracta de fer una cadena humana mitjançant objectes. Un primer jugador busca un objecte que el "lligarà" a un altre. Tots dos van a buscar un segon objecte i a un tercer company, i així successivament fins que tots els membres de l'equip estan units. Això permet la comunicació, establir acords, respectar el ritme dels més lents, la proximitat física, i tot en un context lúdic sense la recerca d'un resultat o d'un equip guanyador.

- Un cop el grup es coneix i s'ha "trencat el gel" mitjançant els jocs, es proposen activitats de caire cultural. Una activitat que té molt èxit és la tutorització dels alumnes als interns en una navegació per Internet, activitat difícil de realitzar, per raons òbvies, a un centre penitenciari.

- Posteriorment té lloc el dinar al menjador del campus, on participen alumnes i interns en un espai que permet observar la vida habitual universitària. Insistim en que alumnes i interns es barregin a les taules, per tal de facilitar la comunicació d'ambdós col·lectius. És una experiència interessant veure com de les reticències inicials al principi de la Trobada, posteriorment als jocs i les activitats l'ambient es torna distès i espontani.

Després de dinar es deixa un espai lliure de passeig pel campus i finalment s'organitzen més activitats de socialització (activitats motrius, tallers de plàstica o música, entre d'altres), fins que els interns han de marxar al centre.

Amb aquesta primera fase es facilita un primer contacte dels alumnes amb els interns, amb la finalitat de que a l'anada als centres els alumnes ja hagin pres un primer contacte i, per tant, la visita al centre penitenciari sigui menys tensa i es redueixi sensiblement la por generada pel desconeixement i els prejudicis. No oblidem que l'entrada a un centre penitenciari és un procés ple de normes de seguretat, portes de control que es van tancant amb soroll a mesura que es va accedint al poliesportiu del centre. Un cop allà, en un ambient hostil (no oblidem que estem a una presó), hi ha un grup d'interns que els espera. Poder saludar a algun que ha visitat prèviament el campus permet presentacions, salutacions i, d'alguna manera, una reducció de la inevitable tensió del moment.

2. Visita als Centres Penitenciaris

La segona fase consisteix en desplaçar-se a un centre penitenciari i compartir mitja jornada (matí o tarda, en funció dels torns de l'alumnat), excepte en el cas del DAE (Departament d'Atenció Especialitzada del CP Quatre Camins), on l'activitat és de jornada sencera i es dina amb els interns.

Com a primer pas s'organitzen tantes comissions d'alumnes com centres penitenciaris participen. Aquestes tenen l'objectiu de dissenyar els continguts de les trobades a cadascun dels centres, amb l'assessorament de la professora. En primer lloc es presenten vídeos d'altres trobades, tant per conèixer les dinàmiques com per trencar amb l'estigmatització i la por al desconegut. S'insisteix en la dimensió recreativa de l'Educació Física, presentant el joc motor com una eina d'intervenció social que no coneix edats i que permet la socialització sense caure en l'infantilisme. A les sessions pràctiques al poliesportiu es treballen jocs motors socialitzadors de manera vivencial, que seran el punt de partida per a la proposta definitiva d'activitats, i es facilita bibliografia sobre el tema. El més important és que els mateixos alumnes valorin els efectes socialitzadors del joc, que constatin que la predisposició a jugar permet no només les interrelacions interpersonals sinó també l'expressió lliure d'emocions.

Després, a l'aula, cada alumne haurà de proposar cinc jocs motrius a la seva comissió i es trien les activitats que definitivament formaran part de la proposta que es presentarà al centre corresponent.

Posteriorment es desplaça al centre penitenciari una representació d'alumnes acompanyats per la professora, amb l'objectiu de negociar les activitats amb una comissió d'interns i un representant dels educadors. Aquesta participació de la comissió d'interns suposa una possibilitat més de que aquests prenguin contacte amb l'exterior, assumint paral·lelament protagonisme en la presa de decisions.

Un cop hi ha acord en el disseny de l'activitat, els alumnes (en ser un grup reduït) tenen l'oportunitat de visitar el centre amb més detall que quan ho faran amb la resta de companys el dia de la Trobada.

La Trobada consisteix en dues hores d'activitats ludicomotrius per apropar ambdós col·lectius. En primer lloc les

comissions d'alumnes i interns preparen al polisportiu vuit zones on es practicarà un joc diferent a cadascuna amb el material corresponent. Mentre fan això, la resta d'alumnat visita part del centre penitenciari (tallers i escola). Quan el grup d'alumnes entra al polisportiu l'activitat ja està preparada i el grup d'interns ja hi ha estat traslladat. Aquests moments són especialment tensos, ja que ambdós grups s'observen a distància i en general no fan cap gest d'apropar-se els uns als altres (parlen entre ells, evitant les presentacions inicials). Per evitar que aquest moment es dilati, s'inicia ràpidament l'activitat. Es forma un cercle entre tots dos grups (on es manté espontàniament la separació entre alumnes i interns, excepte entre els de les comissions que ja es coneixen) i un intern i un alumne de la comissió donen la benvinguda a la resta.

Posteriorment es proposa un joc d'organització de grups de 8-10 persones, formats proporcionalment i de manera mixta per interns i alumnes. Cada grup desenvolupa jocs de coneixement dinamitzats pels alumnes i després cada grup es reparteix per les diverses zones de joc motor. No es determinen temps a cada zona, cada grup decideix lliurement a què juga i quanta estona, pactant amb la resta de grups, convidant als d'un altre a compartir l'activitat...

Es finalitza la trobada amb un aperitiu per tal de que la conversa amb els interns es mantingui de forma natural i espontània. En aquest sentit, és habitual que cada alumne porti una truita de patates per compartir amb els interns. El centre posa la beguda i altre menjar. És en aquest moment quan observem que interns i alumnes ja no estan separats i comparteixen converses de manera natural. Com diuen els alumnes, "T'oblides que és un intern. És una persona més".

Finalitzada la Trobada, es continua la visita guiada a la resta d'instal·lacions del centre, i si la direcció ho considera oportú per raons de seguretat, pot visitar-se algun mòdul de cel·les.

Posteriorment, a l'aula, es fa una valoració de la Trobada conjuntament amb els educadors de cada centre, els quals faciliten al grup, a banda de les seves observacions, les dels interns.

3. Les valoracions

Com a valoració general d'aquests 15 anys d'experiència, podem confirmar la consolidació d'aquesta iniciativa. En primer lloc, hem de valorar la participació i la implicació de l'alumnat en l'organització i desenvolupament del projecte. En total, són aproximadament 3.000 alumnes els que han participat fins a l'actualitat a l'experiència.

S'ha aconseguit un intercanvi real entre l'alumnat i els interns, amb una intensitat difícil d'explicar quan ens trobem davant d'ambdós col·lectius tant diferents i que conviuen de manera fluïda al llarg de les Trobades. S'ha fet realitat un apropament significatiu entre els col·lectius participants, un contacte basat en el respecte i coneixement mutu.

En la valoració que realitza l'alumnat participant, es destaca que l'experiència és molt positiva, donat que poden conèixer una realitat sovint estigmatitzada socialment i de difícil accés. D'altra banda, valoren conèixer un àmbit d'actuació professional que fins el moment els hi era llunyà i quasi desconegut. Destaquen també el valor dels programes educatius com una eina d'intervenció social i el senti-

ment de responsabilitat per haver dissenyat i dut a terme l'activitat en grup, negociant, acceptant crítiques i noves propostes, afavorint el coneixement de nous recursos, participant a més en comissió, on hi és representada tota la comunitat universitària, incloent companys i companyes d'altres especialitats (interdisciplinari tat).

Els universitaris opinen que les relacions interpersonals amb els interns, trencant amb les idees preconcebudes, ensenya a veure a la persona més enllà de ser un *condemnat*, reconeixent el dret a la reeducació i a disposar d'una segona oportunitat. Aquest contacte i la visita al centre també faciliten un marc de reflexió individual i grupal sobre les penes privatives de llibertat, la seva utilitat i la possibilitat d'alternatives, avaluant obstacles i necessitats. Consideren que és una experiència molt significativa i formativa en el seu itinerari acadèmic, a més de ser un bon recurs per reduir la dis-socialització dels interns.

En definitiva, l'experiència ha contribuït a fer desaparèixer tòpics i idees preconcebudes, facilitant una major comunicació entre la Universitat i la societat en el sentit més ampli. Així, opinen que facilita el canvi d'actituds i el compromís social.

Per part dels interns, la seva valoració és també positiva, basada fonamentalment en:

- L'assistència de l'alumnat i el contacte amb aquest: "*Poder estar con gente que te escucha, te comprende y que no te rechaza*", "*La inyección de alegría y entusiasmo que recibimos*", "*Hablé de temas no relacionados con la prisión*".

- Trencar amb la rutina diària i relativitzar el tancament: "*Estuve con gente que no era ni profesionales ni funcionarios*", "*Se me pasó el día volando*" i és una forma d'evasió de la realitat quotidiana: "*Me olvidé que estaba en la prisión*", "*Hacia mucho tiempo que no lo pasaba tan bien*", "*Me olvidé de mis problemas durante todo el día*".

- Altres frases significatives: "*Te das cuenta que fuera hay un mundo de cosas por las que luchar*", "*La propia realidad de verme a mí mismo participando en actividades que no me planteaba hacer*", "*No se necesita ningún tipo de droga para participar con la gente*".

Com a educadora considero molt important aquest tipus de propostes a l'alumnat ja que beneficia tant al procés formatiu dels alumnes i col·labora en la socialització i en el procés de reinserció dels interns.

I anem cap al 16è Aniversari de les Trobades .

Cèlia Àvila Bonastra
Educadora social centres penitenciaris

L'educador social al Centre Penitenciari de Joves La Roca

Gemma Rubió

Farà poc més de 5 anys que vaig entrar per primera vegada a un centre penitenciari. Miro enrera i em quedo espantada de com ha passat tant ràpid el temps, de tot el què he viscut i après. Entrar a treballar en un centre penitenciari no et deixarà indiferent. És com si entressis en un món a part, molt diferent al que he crescut i del què he conegut. Moltes vegades em pregunto perquè no tot hom ha tingut la sort de poder néixer i créixer en un entorn on el respecte, la dignitat i el afecte hi són presents. El perfil de joves que es troben en el centre és molt variat. L'alt tant per cent de joves nouvinguts amb històries de vida complicades, processos migratoris inacabats, situacions socials problemàtiques, violència familiar i social, manca d'afecte i "carinyo", abandonaments, recursos limitats...

Una de les primeres tasques que té l'educador social és la funció de tutor. L'arribada del jove en el centre és la primera interacció que té l'educador amb el jove. Si s'estableix una cordialitat, un respecte des del primer moment això pot donar fruits positius durant el temps que estigui el jove al centre. No és fàcil el primer cara a cara, m'he trobat casos a on el jove es mostra distant, poc receptiu a les indicacions que es donen, desconfiat... Hi ha hagut moments que he hagut de dedicar-me a fons per treure un petit gest de complicitat a la cara del jove. D'altra banda, també n'hi ha d'altres més oberts i amb més facilitat de tracte. Aquests, a vegades, poden ser molt llestos i et poden fer creure coses que no són... És difícil valorar tal i com és el jove en una primera entrevista; és necessari molt més temps per poder fer-te una petita idea de com és el jove. No és fàcil. Hi ha casos que es mostren receptius a les indicacions, d'altres necessitaran un període d'adaptació: nous horaris, nous companys, situacions diferents... L'Educador es troba present en tot aquest procés: moltes preguntes, situacions complicades... Com la família els pot venir a veure, si han emplenat el full d'autorització de telèfons...

La segona part és la planificació d'activitats. Juntament amb l'equip de tractament (psicòloga, assistenta social, jurista, mestre...) es fa una petita avaluació del perfil d'intern que tenim i es planifica el pla de treball individual. Activitats

formatives (escola, cursos de formació ocupacional...), activitats laborals (tallers productius, destinacions (feines remunerades), activitats lúdiques (esports...), activitats artístiques.. Cal tenir en compte els programes de tractament com són programes de toxicomanies, de delictes violents, de permisos... Cada programa d'aquest incideix en la problemàtica concreta. L'educador també participa en aquest programa.

El dia a dia és la millor manera de conèixer les relacions que s'estableixen entre els joves i les dinàmiques que es generen en el centre. Parlem d'un entorn específic on cada jove es mostra amb les seves virtuts però amb els seus defectes. Són moltes hores que passen junts, problemes de gelosia per tenir una cosa que jo no tinc (bambes, walkman...)

A l'hora d'implicar-se i motivar-se per alguna cosa no és fàcil. Partim de la base que res els motiva i tot el que siguin guanys immediats, és la clau de la motivació. Bé, aquesta és una dinàmica que, amb els joves, arreu és semblant. Els nostres joves es mouen per obtenir algun privilegi, benefici

davant dels altres, ser ben considerats pel tutor, el mestre o l'equip de tractament. Realment hi ha pocs que els hi surti natural, aquesta col·laboració o implicació. És difícil treballar actituds i habilitats bàsiques de vida, de convivència.

Si faig memòria, he tingut bastants tutoritzats i recordar-me de tots és molt difícil. Estic contenta perquè he après molt d'ells i espero que ells hagin après també alguna cosa. Els dies, els mesos, els anys fan que a poc a poc vagis

coneixent al jove. Des del meu punt de vista, s'ha de treballar amb el jove en les activitats. Les activitats són una part fonamental de la intervenció de l'educador en el centre. Participa en els programes específics (toxicomanies, delictes violents, permisos... juntament amb el psicòleg/a. Aquest treball conjunt és primordial. A part hi ha un altre conjunt d'activitats més socials, més encarades a l'animació sociocultural o més manuals. Aquesta riquesa de grup t'ajuda com a tutora i educadora a descobrir al jove i poder establir més punts de treball comú. Recordo converses que s'han generat en activitats més de manualitats on, mentre es treballava, es parlava sobre el rol de la dona i de l'home

Hi ha joves que no tenen problemes a reaccionar davant del tractament pautat i d'altres que són reacis. S'intenta mediar a partir d'una negociació i pactar amb el jove quines són les activitats que ha de fer obligades i les que pot ell escollir

PAPERS
*d'Educació de
Persones Adultes*

Número 61
N o v e m b r e
2 0 0 9

17

en les feines de la casa. La conversa era moltes vegades molt masclista però van sortir opinions en les que es valorava que la feina havia de ser compartida pels dos. El grup és molt divers i això genera una riquesa que s'ha de saber treballar. La meua intervenció en aquell moment va ser posar-me com a exemple i donar a conèixer una experiència real i viscuda. Es queden a vegades parats de que els hi expliquis coses objectives que fan referència a la teua vida quotidiana..

Les activitats grupals són molt positives i treus molta informació. Tens la possibilitat de veure al jove com interacciona amb els demés i com ell reacciona. Quines són les habilitats amb les que compta i quines podrien ser les que necessita. També es veu quines s'haurien de treballar i millorar. Ara però no tot són flors i violes. Hi ha experiències de malentesos, problemes de respecte amb el professional, males intencions, robatoris d'objectes de l'activitat, conflictes...

Diferents situacions on el professional ha de ser ràpid i habilitós. Com poder solucionar el què ha passat en pocs segons. Després ja es farà un treball més individual amb el jove. Actituds i conductes que a vegades arriben a un límit que s'han de sancionar. Però hauriem d'estar parlant de pocs casos sancionadors. Més casos on l'educació hauria de tenir un pes més rellevant que la sanció.

L'espai a on es fa intervenció no és gaire gran. Tens l'aula d'activitats, el despatx d'entrevistes, la sala de dia i el pati interior de mòdul. La meua dinàmica diària és simple. Arribo al migdia, acabo de fer gestions, alguns informes, parlar amb diferents professionals (monitors, mestres, responsables de tallers, destins...) per tal de fer seguiment dels tutoritzats i de les activitats que participen. Cada setmana tenim una reunió d'equip on es fa un treball interdisciplinari. L'oportunitat de treballar conjuntament amb el jurista, la psicòloga, la treballadora social... et dona una perspectiva més àmplia sobre el jove i el seu cas en concret. Juntament amb l'equip es valora quines són les activitats i programes en els que ha de participar el jove, dins la seva estada al centre. Es té en compte el seu perfil, la tipologia delictiva, la seva actitud, si té càrregues familiars, alguna disminució, problemàtica toxicològica...

Casos amb dificultats econòmiques, es prioritzen les activitats laborals, casos on la problemàtica toxicològica hi és present derivats a programes específics de tractament. Hi ha joves que no tenen problemes a reaccionar davant del tractament pautat i d'altres que són reacis. S'intenta mediar a partir d'una negociació i pactar amb el jove quines són les activitats que ha de fer obligades i les que pot ell escollir.

Si el jove no respecta el pacte fet amb el tutor/a, es pot quedar sense beneficis... I si la seva actitud continua igual, es pot valorar un canvi de nivell o de mòdul.

Moments tensos on el jove "s'ha posat fet una fúria" ja que el què se li explica no és del seu grat. Aprens tècniques per a reconduir la situació, tècniques de mediació, com afrontar situacions problemàtiques.... Hi ha moments que tenen molta importància totes aquestes tècniques però hi ha d'altres moments que no serveixen. L'educador s'ha de posicionar i marcar límits clars i entenedors. A nivell professional la resposta ha de ser ferma però amb cura. Les reaccions dels joves davant situacions generades en el dia a dia són

imprevisibles. Dins aquesta ambigüitat has de treballar. La millor manera de treballar és poder conèixer al jove a poc a poc. Aquesta manera de treballar s'aprèn amb el temps. A partir dels teus companys que porten més temps, quan veus com treballen i quines són les actituds que manifesten davant dels interns. Penso que el modelatge entre professionals és bo per començar. Vas veient diferents maneres de treballar i vas agafant les que més útils et semblen i, a poc a poc, es va trobant la teua manera d'actuar i de treballar amb els joves.

Equivocar-me. M'he equivocat tantes vegades que ja no recordo quantes. Però bé, si després de totes les vegades que m'he equivocat no hagués après coses noves no estaria aquí treballant actualment. Penso que no és dolent equivocar-se perquè d'aquesta manera aprens.

És molt important tenir clar el teu paper davant del jove. L'acompanyament que fas i l'orientació al jove han de ser objectives i són un modelatge també per a ell. Actituds de respecte, comprensió i disciplina del professional cap al jove fan que el dia a dia es creï una interacció positiva i clara. El jove passa per molts moments dins el centre. Moments d'angoixa, de felicitat, dolorosos... Moltes vegades problemes en el centre o situacions familiars a l'exterior fan desestabilitzar al jove i poden ser moments claus pel què fa a la seva situació i a tot el treball que es realitza amb ell. En aquests moments l'educador ha d'estar present per si el jove ho necessita i ho demana d'escoltar-lo i poder oferir una contenció anímica, educativa de la millor manera possible.

S'ha de tenir present que tots aquests esdeveniments dins del centre es viuen molt més intensament que a fora al carrer. La pressió, la situació de manca de llibertat fan que apareguin conductes inadequades. Cal estar atent i saber que aquests moments poden fer canviar radicalment el tarannà del jove.

Ja per acabar, sempre m'he preguntat per què m'agrada la meua feina, a vegades tant inestable, poc agrada i ambigua i d'altres vegades, poques vegades, veus un resultat de tot el treball dedicat anteriorment. Aquest resultat no es veu amb dies sinó que cal un cert temps perquè el jove pugui aprendre noves coses i adonar-se que les no tot és només tal com ell ho ha viscut o les ha après, sinó que hi ha d'altres maneres més humanes per fer la seva vida una mica millor.

Gemma Rubió
Educadora CP Joves Quatre Camins

El projecte lingüístic de l'escola de la Model, després de dos anys d'aplicació

Anna Barrionuevo, Toni Cutillas i Dolors Torner

25 de juny de 2007, un dia qualsevol per a molts de vosaltres... Però, per als mestres i professors de l'escola d'adults Jacint Verdaguer, ubicada en el Centre Penitenciari de Barcelona, és una data històrica, ja que és quan, en claustre extraordinari, va ser aprovat per majoria absoluta el nou PROJECTE LINGÜÍSTIC. I l'aprovació d'aquest document significava assumir un gran repte: trencar amb moltes dinàmiques i inèrcies imperants fins aleshores, com l'ús del castellà com a llengua vehicular, per tal d'afrontar els grans canvis que l'aplicació del projecte implicava- tant organitzatius com didàctics.

Però, d'on va sorgir la idea d'elaborar aquest projecte?

Aquest projecte va néixer com a resultat d'una inquietud lingüística que ja feia temps que imperava a la nostra escola davant l'augment, sobretot, d'alumnat estranger. Tot i que cap de les solucions adoptades en els darrers anys havia estat del tot efectiva, els resultats de cadascuna d'elles ens van ajudar a engegar aquest document i establir-ne les directrius bàsiques.

La nostra escola està situada a la presó Model de Barcelona. En aquest centre la llengua predominant és el castellà. L'ús d'aquesta no només és majoritari entre els interns, sinó també entre aquests i els diferents professionals que hi treballen. Per tant, el castellà era i és la llengua d'ús majoritari també entre els nostres alumnes.

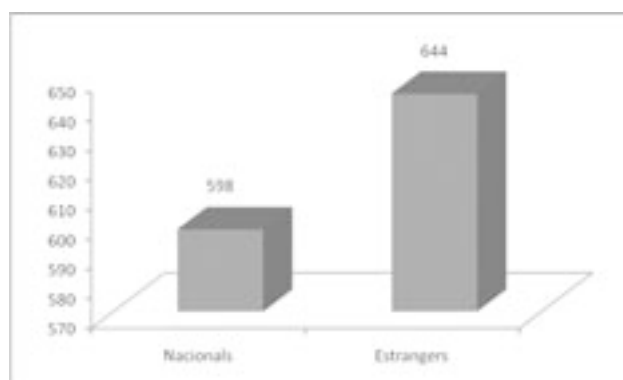
No obstant això, l'any 2005 un 18% dels alumnes ja utilitzava el català per relacionar-se amb els professionals.

Com a precedent als diferents estudis sociolingüístics que s'han dut a terme des de l'escola, cal citar el treball que va publicar el tècnic de planificació lingüística del nostre Centre l'any 2004 sobre el potencial d'ús del català.¹ Els resultats d'aquest estudi ja evidenciaven una comprensió del català molt elevada (71.3%, dels quals el 40.6% també parlaven en català si se'ls adreçava en aquesta llengua), la qual cosa indicava que hi havia possibilitats i potencial per avançar molt. Calia, per tant, que l'escola assumís un paper actiu en aquest procés de canvi, per tal de, com deia l'autor, "assegurar com a mínim la comprensió del català a tots els interns en un termini raonable".

Durant el curs 2005/06, aquest cop ja per part de l'escola, es van dur a terme dos estudis al departament d'ingressos per tal d'esbrinar la competència i interessos lingüístics dels interns que arribaven al centre: un pretenia esbrinar el seu coneixement i ús del català; l'altre les prioritats formatives per tal d'adequar l'oferta educativa de l'escola. El departament d'ingressos és el lloc on s'ubiquen les persones quan

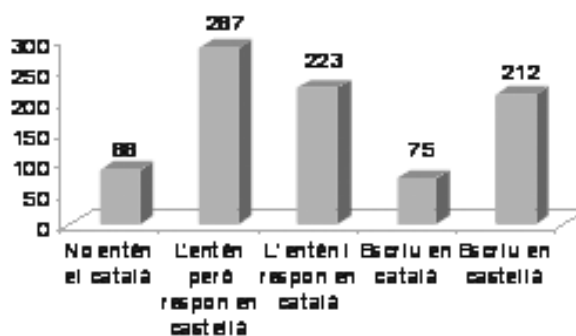
entren a presó i hi romanen dos o tres dies fins que entren a la galeria que els correspon.

El nombre d'entrevistats nacionals i estrangers va ser:



La tendència observada en els darrers anys, que feia intuir uns majors ingressos de persones estrangeres (magrebins, sud-americans, sub-saharians, de l'Europa de l'est, pakistanesos, xinesos...), ja era una realitat, ja que arribava al 52%. Aquest increment de població estrangera a la nostra escola ha anat augmentant en els darrers anys.

Interns nacionals



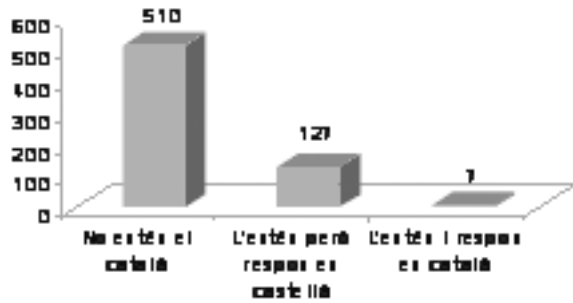
Pel que fa als espanyols que van ingressar a la presó (alumnes potencials) tenien una comprensió força alta del català, i, en canvi, una manca d'habilitats d'expressió oral i, especialment, escrita en aquesta llengua.

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

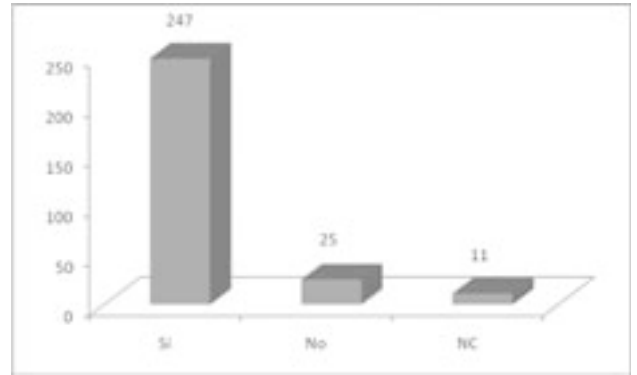
19

Interns estrangers

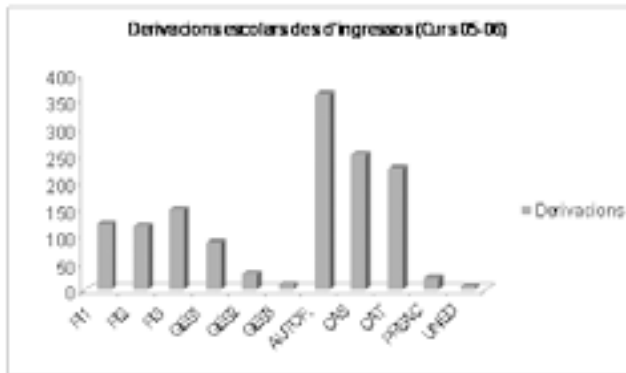
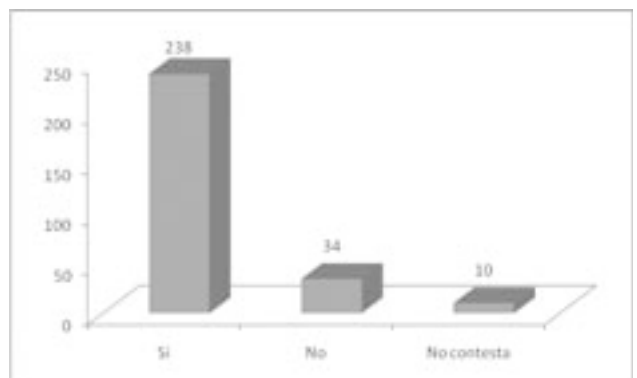


Pel que fa als estrangers que van ingressar al centre (alumnes potencials) no coneixien el català o tenien un nivell d'aquesta llengua molt baix. En canvi, sí que, majoritàriament, eren capaços de comunicar-se, tot i que fos mínimament i amb força dificultat, en castellà. En alguns casos fins i tot, desconeixien absolutament ambdues llengües.

T'agradaria entendre'l i parlar-lo?



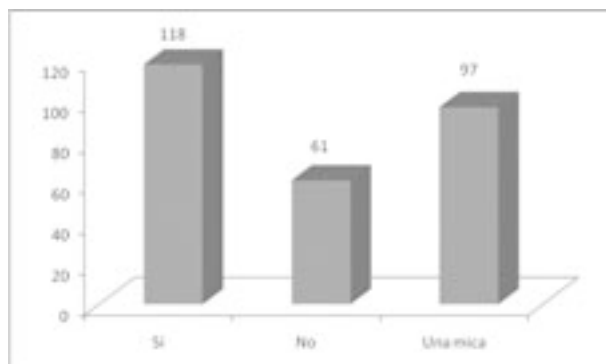
T'agradaria aprendre més coses en català?



Les derivacions als diferents nivells de l'escola responien a les demandes que els interns van fer des del departament d'ingressos. Es va veure que prioritàriament volien aprendre llengües, i en el cas d'autoformació, l'anglès era la matèria més sol·licitada.

D'altra banda, a finals del curs 05/06, es va dur a terme una enquesta a l'escola per tal d'esbrinar la competència i usos lingüístics dels nostres alumnes, així com el seu grau de satisfacció pel que fa al tractament del català.

Entens el català?



Si comparem aquests resultats amb els obtinguts des d'ingressos, s'observa que entre els nostres alumnes la comprensió del català era força superior. Això podria demostrar que, tot i que els interns ens arribaven amb una comprensió del català baixa, aquesta capacitat millorava significativament en assistir a l'escola.

L'enquesta també va mostrar per part dels nostres alumnes una clara voluntat de voler conèixer la llengua catalana, entendre-la i parlar-la. Això havia de ser tingut especialment en compte per part de l'escola. Aquest era un bon punt de partida.

Així, l'anàlisi sociolingüística que es va portar a terme va posar de manifest un seguit de mancances i necessitats que caldria abordar des del projecte lingüístic. Les més rellevants van ser:

- Les activitats més demanades des d'ingressos eren castellà, català i autoformació (especialment per la possibilitat d'aprendre anglès).
- Desequilibri molt gran entre el nivell de castellà i el de català. Pel que fa al català, els interns nacionals tenien un nivell de comprensió força bo, però, en canvi, una manca d'habilitats d'expressió oral i, especialment, escrita; els interns estrangers desconeixien absolutament aquesta llengua o, si més no, tenien un nivell molt baix de la mateixa.
- La llengua més utilitzada, tant a l'escola com al Centre, era el castellà. Això facilitava l'aprenentatge d'aquesta per part de l'alumnat estranger. En canvi, el ritme d'aprenentatge del

català, donada la seva poca utilització, era molt més lent.

- Utilització insuficient del català a l'escola, tant dins com fora de l'aula.
- Desequilibri curricular pel que fa al tractament de les dues llengües oficials de Catalunya, amb predomini del castellà.

Quan es va arribar a aquest punt, es va veure que es tenien suficients elements per donar l'impuls definitiu a l'elaboració del projecte lingüístic de la nostra escola. Per una banda teníem el Marc Legal i el nostre PEC, però el més important, havíem de tenir presents les inquietuds dels nostres alumnes vers l'aprenentatge de llengües.

Ara ja han passat més de dos anys, no exempts de dificultat, on tots els membres de la nostra escola –mestres, alumnes, voluntaris,...- han hagut de treballar de valent per fer que la seva aplicació fos possible. Però, tot i que encara ens resta molta feina per fer, tots tenim clar que aquest repte ha estat possible. Podem dir, amb la veu ben alta, que ho hem aconseguit i que l'esforç ha valgut la pena. I perquè en quedí constància ho volem corroborar amb el testimoni d'alguns dels seus participants.

No us exposarem tot el redactat del nostre PL, perquè seria massa extens i si el voleu llegir sencer es troba a la nostra WEB www.xtec.cat/centres/a8064611, però sí que us mostrarem allò que considerem fonamental per tal que pugueu comprendre tot el que abasta i per contextualitzar els diferents testimoniatges que hi aniran apareixent.

I. Desenvolupament del projecte:

Abans de començar l'elaboració del nostre Projecte Lingüístic, tots teníem clar cap a on volíem anar- aconseguir que la llengua catalana fos la llengua comuna de tots en un context de multilingüisme i multiculturalitat compartida- i quins havien de ser els seus principis fonamentals:

- Les llengües mai s'enfronten, sempre sumen, són patrimonis culturals.
- El coneixement de llengües i cultures afavoreix: la comprensió de l'entorn, la igualtat d'oportunitats, l'accés al món laboral, el creixement personal, el respecte, ...
- El monolingüisme porta a la marginació. En canvi, el plurilingüisme afavoreix la integració.
- El plurilingüisme i la pluriculturalitat minimitzen els efectes negatius de viure en un medi tancat.

Això no obstant hi havia dubtes i, perquè no dir-ho, por a ser massa agosarats donada la singularitat de la nostra escola. Però l'anàlisi sociolingüística ens va mostrar que els primers en demanar un canvi eren els nostres alumnes, i això ens va encoratjar.

“Quan l'escola de la Model es decidí a iniciar l'ensenyament i l'alfabetització en català vaig pensar que era una bona decisió, audaç, necessària i coherent amb la finalitat rehabilitadora de la presó.

Ara, en ple tercer curs de docència en català, amb un balanç ben positiu, es va mostrant que, a més, resulta estimulante des del punt de vista professional i m'adono que el clàssic tenia raó: la fortuna ajuda els audaçs.

Enhorabona a tot l'equip docent i als vostres alumnes! I tant de bo la resta de l'institució penitenciària corroborari

el vostre esforç i el dels vostres alumnes.” (Rafael Torner, lingüista del Centre)

El pas següent va ser decidir els objectius generals del projecte, i no va resultar senzill, ja que, en poques paraules havíem de sintetitzar l'esperit de l'escola pel que fa al tractament de les llengües.

Al final, van quedar establerts de la següent manera¹:

- *Aconseguir que la llengua catalana sigui la llengua comuna de tots com a element de cohesió social, dins d'un context de multilingüisme i multiculturalitat compartida.*

- *Facilitar la integració de l'alumnat nouvingut a l'escola i el Centre mitjançant l'aprenentatge de les llengües catalana i castellana.*

- *Garantir que els alumnes del nostre Centre puguin utilitzar correctament el català i el castellà en acabar el graduat en ensenyament secundari, com a un dels fonaments de la igualtat d'oportunitats.*

- *Assegurar l'ensenyament, com a mínim, d'una llengua estrangera, per tal d'aconseguir un trilingüisme efectiu.*

- *Valorar la diversitat lingüística del nostre Centre i fomentar actituds de respecte i de defensa de les llengües com a vehicles de comunicació i expressió social de les persones i dels pobles.*

- *Promoure la curiositat vers l'aprenentatge de diferents llengües i cultures del món, per tal de formar parlants plurilingües i pluriculturals que puguin resoldre situacions de comunicació en diferents llengües i contextos socials.*

A més d'aquests objectius generals se'n van redactar d'altres més específics i es va acordar un termini de tres anys per tal d'assolir-los.

“És un projecte ambiciós que ha suposat un canvi important en les dinàmiques educatives, ja que la llengua vehicular va passar a ser el català.

Considero que tots els mestres de l'escola estem treballant plegats amb il·lusió i estem aconseguint força els objectius marcats.” (Felipe García Garcés, Director docent)

II. Actuacions i programes a destacar:

Un cop definits els objectius vam passar a la següent fase, que consistia en establir els mecanismes adequats per tal d'assolir-los.

Són moltes les actuacions i programes que apareixen en el nostre Projecte Lingüístic, però aquí només destacarem aquells que considerem claus i que han implicat importants canvis organitzatius i educatius al llarg d'aquests dos anys d'aplicació.

a. Programa d'acolliment lingüístic:

Per tal de facilitar la integració de l'alumnat nouvingut a la dinàmica de l'escola i del Centre Penitenciari, es va decidir crear un Programa d'Acolliment lingüístic.

Aquest programa s'adreça a persones nouvingudes que tenen una competència comunicativa nul·la o molt baixa en català i/o castellà, per tal de garantir l'aprenentatge d'aquestes dues llengües.

Les seves finalitats són:

- Facilitar la integració de l'alumne a la vida quotidiana del centre i de l'escola, de manera immediata, i a la societat, des d'un punt de vista més genèric.
- Assegurar l'atenció immediata d'aquells interns que desconeixen ambdues llengües.
- Atorgar, de manera ràpida i eficaç, els coneixements mínims de català i castellà als alumnes que volen cursar Formació Bàsica.

La implementació d'aquest programa va suposar, d'entrada, un canvi organitzatiu important, ja que implicava l'augment de grups del Bloc d'Ensenyaments Inicials i Bàsics, especialment de català inicial, donat el gran desconeixement d'aquesta llengua. A més, es va modificar la seva temporalització per tal de fer-los el més intensius possible, la qual cosa va agilitzar el pas d'uns nivells a uns altres.

Tot plegat ha donat com a resultat un gran increment d'alumnes que han fet cursos de llengües i que han progressat en el seu coneixement. Això queda reflectit a la següent taula, que mostra l'augment de certificats de català i castellà dels darrers cursos.

	Curs 2006-07	Curs 2007-08	Curs 2008-09
Català inicial	37	116	128
Castellà inicial	44	38	32
Català Bàsic	8	32	50
Castellà Bàsic	24	38	32

Ja sabem que els nostres reptes van més enllà del lliurament d'uns certificats, però, si més no, aquestes dades ens mostren, d'una manera objectiva, l'increment dels nivells de català i castellà dels nostres alumnes, una de les nostres principals fites.

“Sóc un home d'origen armeni. Ja que vull viure en aquest país i integrar-me millor, em vaig apuntar a l'escola d'aquest centre per aprendre català. Fa un any que vaig començar el primer nivell i gràcies a l'eficaç mètode dels professors he arribat al tercer nivell. Agraeixo molt aquesta oportunitat que m'han donat.” (M.T., alumne de l'escola)

“Quan vaig arribar a aquesta escola no sabia res de català però tenia un objectiu molt clar: treure'm el títol del Ges. Primer vaig anar a classes de català per entendre'l una mica i d'anglès, per millorar. També anava a autoformació, per reforçar el català i accelerar l'aprenentatge. Veure TV-3 també m'ajudava molt. I vaig aconseguir el que volia,

el títol del Ges. I no només això, també em vaig presentar a les proves d'accés a la Uni per a majors de 25 anys i vaig aprovar. I a més, ara puc comunicar-me amb moltes més llengües: català, castellà i anglès i això em fa sentir bé. Estic orgullós de mi mateix.” (J. C. G., alumne de l'escola)

b. Llengua vehicular i materials en català:

En el nostre projecte quedava clar que la llengua vehicular i d'aprenentatge seria, normalment, el català, excepte a les classes d'altres llengües que es farien en l'idioma respectiu. El mateix s'establí amb els recursos materials i didàctics, els quals majoritàriament serien en català.

Això no obstant, l'aplicació d'aquests objectius no era fàcil, començant per nosaltres mateixos. Canviar una llengua d'ús habitual és realment difícil, sobretot en relacions ja establertes; i modificar gairebé tot el material, si més no traduir-lo del castellà al català, és una feina molt feixuga. Per aquest motiu es va decidir aplicar aquests objectius gradualment, respectant el termini establert de tres anys.

“Gràcies a l'escola Jacint Verdaguer he tingut l'oportunitat de poder aprendre el que de més jove vaig deixar a mitges per circumstàncies personals, he aprovat el primer curs de GES i continuo estudiant per acabar la secundària. He aconseguit reforçar i aprendre més coses i sobretot millorar el meu català i aprovar el tercer nivell de català de l'Escola Oficial d'Idiomes”. (O.R. Z. alumne de l'escola)

“L'any passat em va agradar molt la manera que tenien els professors de donar les classes en català i a més vaig aprendre moltes coses durant tot el curs escolar. Moltes gràcies per tot.” (A. M., alumne de l'escola)

“La meva experiència a les classes de català i tercer nivell de Formació Instrumental ha estat molt bona. He après moltes coses i les activitats han sigut molt amenes. Ara puc mantenir qualsevol conversa tranquil·lament en aquest idioma. Moltes gràcies. (S.A., alumne de l'escola)

b.1. Programa d'alfabetització (A.F.I.1):

Es va acordar que, des del primer any d'aplicació del projecte, la llengua vehicular i els materials d'alfabetització serien, normalment, en català. Aquesta va ser, potser, una de les decisions més agosarades del

projecte, però després de dos anys d'aplicació, podem afirmar que ha estat un dels nostres grans encerts.

La raó d'aquest èxit s'ha degut a l'alt grau d'implicació

L'enquesta també va mostrar per part dels nostres alumnes una clara voluntat de voler conèixer la llengua catalana, entendre-la i parlar-la. Això havia de ser tingut especialment en compte per part de l'escola. Aquest era un bon punt de partida

PAPERS

d'Educació de Persones Adultes

Número 61
N o v e m b r e
2 0 0 9

22

de les mestres d'aquest nivell escolar i a l'establiment d'unes bones bases metodològiques.

"M'agrada aprendre en català perquè estic a Catalunya. M'ha resultat fàcil aprendre perquè en tenia ganes. No sabia escriure el meu nom, ara sé escriure i llegir una mica. Abans agafava el diari per embolicar l'entrepà, ara el lleixo i després embolico l'entrepà." (K.A. alumne de l'escola).

"M'agrada aprendre el català. L'entenc però no el parlo perquè és difícil. Abans no podia escriure res i ara sí. Estem a Catalunya i hem de saber entendre el que diuen. També m'agrada aprendre castellà." (B.D. alumne de l'escola).

c. Programa de suport

Per tal de donar resposta a les necessitats lingüístiques dels alumnes que cursessin Formació Bàsica, es va decidir crear aquest programa.

S'han utilitzat diferents estratègies de reforç per tal de millorar el nivell de català, castellà o anglès dels nostres alumnes, però, sense cap mena de dubte, una de les que millor ha funcionat ha estat la creació dels grups de conversa liderats per voluntaris lingüístics.

L'objectiu d'aquestes sessions era reforçar l'expressió oral en català, castellà i anglès. Tots teniem clar que una llengua només s'aprèn usant-la, per tant, una bona manera d'afavorir el seu l'aprenentatge era potenciant situacions d'ús oral.

El curs passat van participar en aquest programa 13 voluntaris: nou veníem del carrer i quatre eren interns del Centre. Els resultats van ser molt positius i enriquidors, no només per als aprenents sinó per a tota l'escola. Per tant, aprofitem per donar-los a tots ells les gràcies, ja que han estat un element fonamental per poder tirar endavant el nostre projecte.

"El més important de la meua col·laboració en el curs de reforç de castellà pels analfabets és la sensació de fer alguna cosa pels altres, aquesta sensació de benestar és el que em motiva a tirar endavant. Com experiència ha estat molt gratificant i és el millor per algú que mira de treure quelcom positiu del seu pas per la presó." (C.C.M.Z. intern voluntari).

"Jo col·laboro amb l'escola com a voluntari lingüístic i

aquesta activitat em fa sentir bé, donats els meus valors i principis cristians." (F.G.C. intern voluntari)

"Quan algú em pregunta com són els interns de la Model que assisteixen a les classes de català, la meua resposta és: "són joves normals, amb ganes d'aprendre i de recuperar la llibertat perduda".

A les classes no s'acostuma a parlar dels problemes que genera la convivència a la presó, encara que de tant en tant surten inevitablement comentaris i queixes. Malgrat que la majoria són estrangers, han optat per aprendre el català. Em satisfà poder donar gratuïtament part del meu temps a aquestes persones tan necessitades" (Francesc Roura, voluntari de Justícia i Pau).

"Aquest és el tercer curs que faig reforç de català al costat dels abnegats professors de la Model. L'experiència ha estat positiva, almenys per a mi. He après dels presos sobretot que necessiten, com tothom, comprensió, afecte, humanitat... I això, més que no pas lliçons, és el

que intento donar-los. A la classe, en general segueixen atents i -tot i que em sembla que algun ve a l'escola perquè això l'ajuda a ocupar el temps i oblidar per una estona la seva realitat-, és bo que trobin en l'estudi un bri d'esperança cara a un esdevenidor gens estimulant." (Andreu Morta, voluntari de Justícia i Pau)

d. Organització d'activitats que incrementin la sensibilització vers la diversitat lingüística i cultural de l'escola

Moltes han estat les activitats que s'han dut a terme al llarg d'aquests dos anys per tal d'assolir els objectius que feien referència a la sensibilització vers la diversitat lingüística i cultural, ja que tots n'èrem ben conscients de la seva importància. Nosaltres havíem de ser els primers en mostrar respecte i interès vers totes les llengües i cultures del món i la millor manera de fer-ho era fomentant la presència de les llengües i cultures dels nostres alumnes. I només en aquest context de multilingüisme i multiculturalitat compartida, de respecte i defensa de totes les llengües seria possible aconseguir que la llengua catalana fos considerada la llengua comuna de tots. Aquest ha estat el nostre gran repte.

"L'escola Jacint Verdaguer és una escola en la que hi ha gent de tots els països i cadascú va a la classe que li correspon segons el nivell escolar que tingui. Però el més

Es va acordar que, des del primer any d'aplicació del projecte, la llengua vehicular i els materials d'alfabetització serien, normalment, en català. Aquesta va ser, potser, una de les decisions més agosarades del projecte, però després de dos anys d'aplicació, podem afirmar que ha estat un dels nostres grans encerts

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

23

bonic és quan es fa alguna festa, com per exemple la de Sant Jordi. Vàrem organitzar un karaoke i sincerament va ser una experiència molt maca, el veure gent de diferents classes i procedències units per fer un espectacle que sortís com déu mana.” (O.R.Z., alumne de l’escola)

Per acabar, volem destacar la implicació de tota la comunitat escolar (mestres, voluntaris i alumnes) en la aplicació

d’aquest projecte. Sense cap mena de dubte aquesta ha estat la clau del seu èxit. Gràcies a tots.

Anna Barrionuevo, Toni Cutillas i Dolors Torner
Mestres del CFA Jacint Verdaguer

NOTES

1. “El català ocult: El potencial d’ús de la llengua catalana a la presó Model de Barcelona”, Rafel Torner i Guinart .Departament de Justícia. Servei de Difusió
2. Objectius generals del Projecte Lingüístic.

PAPERS

*d’Educació de
Persones Adultes*

*Número 61
N o v e m b r e
2 0 0 9*

24

Actividad de pintura y dibujo en el centro penitenciario de jóvenes de Barcelona

Agustín Jiménez Pimentel

*Si no creemos en nuestra capacidad de transformarlo todo,
incluso, y con mayor razón, nuestra propia existencia,
hasta convertirnos en seres de colores,
no creemos en nuestra propia naturaleza humana.*

Alam Britto
Pintor francés

El taller de pintura dentro de la cárcel de jóvenes de Barcelona, es una actividad prototipo de las actividades artísticas y artesanales que se desarrollan en el interior de los centros penitenciarios de Catalunya. Enmarcado dentro del proyecto de rehabilitación y resocialización que prevé la ley para con los privados de libertad, y concretamente dentro de un proyecto específico de actividades artísticas, el taller de pintura y en general muchos de los talleres artísticos de los centros penitenciarios, adolecen del reconocimiento de la labor educadora en la transformación de los individuos que se proponen en general las artes, sea en medios abiertos o condicionados por los muros de la ley.

Me refiero con lo anterior a la creencia extendida de muchos profesionales de otras áreas, de que se trata de talleres de ocupación del tiempo libre, sitios de entretenimiento, salones de terapia ocupacional, etc. Sin embargo, la experiencia como profesional de la enseñanza artística en el contexto penitenciario, me ha permitido realizar diversas valoraciones e interpretaciones de los efectos del desarrollo de la creatividad, según los diferentes públicos a los que va dirigida, sean adultos, mujeres o jóvenes, constatando en los tres ámbitos, la necesidad de los internos de expresarse a través de las técnicas artísticas, como un elemento que les sostiene y les refuerza en el interior de la cárcel y en casos concretos les proyecta más allá de los muros y les provee de herramientas positivas para la vida en libertad.

El taller de pintura como una ventana

En la película de Jim Jarmusch, *Down by law*, el protagonista, el dicharachero italiano y excelente actor, Roberto Benigni, dibuja, ante el asombro de sus dos compañeros de celda una ventana de cuatro líneas que imaginariamente agujerean la pared y trascienden más allá del espacio del confinamiento. Lo importante de esa acción de similar contexto al nuestro y que me interesa rescatar de la escena, es que la imagen que proyecta el

pensamiento a través de un lápiz o una tiza es increíblemente transformadora de la realidad de los sujetos en dos planos posibles: en el individual y en el contextual. Así pues, la ventana que abre Benigni para sí mismo, la abre a su vez para sus compañeros de celda.

Así pues el taller de pintura es un espacio de transformación del individuo a la vez que transformador del entorno por la presencia del arte, (quizás en sus incipientes manifestaciones por la inexperiencia de los participantes) hecho que resulta trascendental para la experiencia de los jóvenes en prisión. Es por tanto esa ventana que permite atravesar el muro para un encuentro personal y trascendente. Es empezar a soñar con ser libre nuevamente a partir de que tienes capacidad creadora y por tanto de transformación de lo real.

La ventana abierta, que significa adentrarse en el ignoto, por personal y fantástico, mundo de la creación artística, crea una burbuja de libertad en el más cerrado de los contextos posible. El alumno del taller que participa con la convicción mínima imprescindible para ser “tocado” por su propia capacidad creadora, halla su recompensa en aspectos que más adelante trataré como la autoestima, el propio reconocimiento, la valoración positiva, etc. En el marco de un módulo penitenciario, donde conviven decenas de jóvenes, también podemos apreciar el reconocimiento por parte de los otros internos, que aunque se creen incapaces o no aptos para la práctica artística, conocen sus procedimientos a través de la experiencia de sus compañeros, de las exposiciones en el interior de los centros, con las visitas a museos y galerías de arte en las salidas programadas etc., iniciando una conquista de espacios aparentemente ajenos a su realidad y por tradición elitistas. Este es, por tanto, otro importante efecto positivo de la presencia de estos talleres, ya que repercute sobre el resto de internos aunque no participen de las actividades artísticas.

No podemos pensar, sin embargo, que basta solo con adentrarse en el mundo creativo para salvarse de las lla-

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

25

mas de ese infierno, pero si podemos decir que contribuye a hacer seres humanos más fuertes y seguros para enfrentarse a la difícil situación de la libertad en los contextos críticos que hicieron posible su pérdida. El creer que la adquisición de estas habilidades y sensibilización por parte del individuo, por sí mismas, producirían los cambios y transformaciones necesarias para su incorporación a la sociedad, sería un disparate, pero no lo es pensar que son parte de un proceso fundamental en la construcción de valores y conocimientos con los cuales las sociedades han progresado en el pensamiento y la acción humanista.

El taller al alcance de todos

A la actividad de pintura puede acercarse cualquier joven, mediante un procedimiento simple, el cual es, manifestar su interés de realizar la actividad a la tutora o tutor y pactar un compromiso de asistencia a la misma. Con ese mínimo interés y compromiso, se inicia el proceso de aprendizaje a través de la experiencia directa. Se trata de un público complejo que podríamos definirlo de manera simple en dos categorías: los motivados y los no motivados. Con los primeros se facilita la tarea por razones obvias, y con los segundos se impone un reto específico. Los no motivados suelen deambular de taller en taller y de actividad en actividad hasta que hallan su espacio por suerte o por inercia. Representan un alto número, de los cuales al final, a través de la experiencia y la práctica, de potenciar sus cualidades y reforzar sus capacidades, de adquirir las técnicas adecuadas, etc. muchos terminan vinculándose al primer grupo.

La labor incluye, dado el tipo de población, serenar los espíritus nerviosos para el desarrollo de sus experiencias, rebajar y reconducir a su agresividad en los casos que se planteen, conseguir que se establezcan niveles de convivencia aceptables, promover el respeto a su propio trabajo y al de los demás, estimular el autoreconocimiento y el reconocimiento de los otros a partir de sus trabajos, promover una autoestima creativa

e incentivar el reto de superarse a sí mismos con el siguiente trabajo, a la vez que generar un pensamiento mínimamente crítico para autoevaluarse, etc. Valorar positivamente su proceso de aprendizaje y eliminar los bloqueos impuestos a su capacidad creadora, es una tarea que se ha de sostener en el tiempo, ya que son resultados a mediano y largo plazo.

En el taller los proyectos se pueden abordar mediante dos dinámicas diferenciadas pero a la vez coincidentes. La experiencia personal y la dinámica de grupo. En el primer caso el alumno parte de sus propias posibilidades, sea su experiencia cero o mayor, de su capacidad de compromiso, de su interés particular, etc. En el primer caso de la intervención individualizada, las clases se reducen a un número limitado de estudiantes para poder ejercer el papel de guía de esos procesos con más eficacia, partiendo del dibujo, la experiencia del color, etc. hasta la aventura de la tela como el gran reto. La segunda dinámica, la grupal, permite abordar proyectos conjuntos, donde la aportación individual se diluye y se magnifica a la vez con la participación de todos. Se realiza en grandes proyectos como la realización de murales o en la participación colectiva en eventos como concursos, etc.

Finalmente, teniendo en cuenta ese trabajo cooperativo, el taller de pintura hace, a su vez, de elemento aglutinador de individuos con los mismos intereses en el interior de la prisión, hecho que favorece la convivencia interna y establece pautas de comunicación que rompen con las dinámicas propias del contexto. Lo cual resulta positivo para todos.

Agustín Jiménez Pimentel
Monitor de pintura y Dibujo
Centro penitenciario de jóvenes de
Barcelona

El taller de pintura es un espacio de transformación del individuo a la vez que transformador del entorno por la presencia del arte, (quizás en sus incipientes manifestaciones por la inexperiencia de los participantes) hecho que resulta trascendental para la experiencia de los jóvenes en prisión. Es por tanto esa ventana que permite atravesar el muro para un encuentro personal y trascendente. Es empezar a soñar con ser libre nuevamente a partir de que tienes capacidad creadora y por tanto de transformación de lo real

El projecte Xarxa Digital: una proposta d'alfabetització digital i de dinamització cultural als centres penitenciaris

Maria Elizalde i Julio Zino

Introducció

El Projecte d'Alfabetització Digital i Dinamització Cultural es va iniciar a principis de l'any 2007 i té com a objectius:

- Incorporar les TIC a la vida quotidiana dels centres com a eines per l'Alfabetització Digital i la Dinamització Cultural
- Afavorir el vincle entre els diferents àmbits que duen a terme accions relacionades amb l'alfabetització digital dels interns
- Potenciar els instruments i àmbits de treball col·laboratiu intra i intercentres

Els eixos de treball que es deriven dels objectius són:

1. dotació d'equips i programari (cyberaules)
2. formació d'interns en alfabetització digital
3. formació de professionals
4. impuls d'una plataforma de treball col·laborativa en Moodle

El projecte està liderat per la unitat de Nous Projectes i Programes Transversals i es du a terme involucrant els professionals del centres i amb el suport tècnic de l'Associació Andròmines.

Des de finals de 2008 es va començar a formar equips de treball en TICs (*eTIC*) en cada centre que es desenvolupa el projecte -Brians 1 i 2, Figueres, CPHB, CPQC, Ponent i Lledoners-. Aquests *eTICs* s'encarregaran d'impulsar les actuacions derivades del Programa d'Alfabetització Digital i Dinamització Cultural, i en particular de la gestió dels Punts

TIC que han quedat sense atenció per part de l'entitat col·laboradora.

A continuació exposarem les accions que s'han desenvolupats en cadascun dels eixos de treball.

1. Dotació d'equips

Durant 2007 i part de 2008 va funcionar al CP Brians 1 un aula-taller de reciclatge d'ordinadors que tenia com a funcions la formació d'interns en reciclatge i reutilització de maquinari informàtic i la preparació de xarxes per les cyberaules.

El Taller va tenir una primera etapa, fins el mes de maig de 2007, en la qual la gestió es va encarregar a FIAS. A finals de maig de 2007 es va decidir finalitzar aquesta col·laboració, tot tenint en compte que no s'arribaven a complir les previsions.

Durant el mes d'agost de 2007 es va iniciar una col·laboració amb l'Associació Andròmines que va actuar des d'aleshores com a entitat de suport tècnic del projecte.

L'aula-taller de reciclatge estava dinamitzada per un professional contractat a través de l'Associació Andròmines i va permetre dotar d'equips als mòduls 1, 2, 3 i 4 i les biblioteques central i del mòdul de Dones de Brians 1. Es va tancar a l'agost de 2008 per manca de pressupost.

Des d'aleshores la dotació d'equips per les *cyberaules* s'està realitzant externament, per part de tècnics d'Andròmines. L'entitat també s'encarrega del servei tècnic de les xarxes instal·lades.

Des de l'inici del projecte les xarxes instal·lades han estat les següents:

Xarxes d'ordinadors reciclats instal·lades a les Cyberaules

Centre Penitenciari	Mòdul	Aula	Núm. PCs	Tipus	Data creació
Brians 1	MR3	ReciclAula	10	WS	Set-07
Brians 1	MR2	CyberAula	9	LTSP	Nov-07
Brians 1	Biblioteca	Biblio. Homes	4	LTSP	Nov-07
Brians 1	MR3	CyberAula	10	LTSP	Des-07
Brians 1	MR1	CyberAula	10	LTSP	Feb-08
Brians 1	Dones	Biblioteca	4	LTSP	Mar-08
Brians 1	MR4	CyberAula	10	LTSP	Abr-08
Lledoners	MR1	Sala lectura + mediateca	15	LTSP	Nov-08
Lledoners	MR2	Sala lectura + mediateca	15	LTSP	Nov-08
Lledoners	M. educacional	Aula informàtica	10	LTSP	Nov-08
Brians 2	DAE	Aula informàtica	15	LTSP	Gen-09

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

27

Lledoners	MR3	Sala lectura + mediateca	15	LTSP	Juliol-09
Lledoners	MR5	Sala lectura + mediateca	15	LTSP	Oct-09
Lledoners	MR6	Sala lectura + mediateca	15	LTSP	Previst Nov-08
Lledoners	MR7	Sala lectura + mediateca	15	LTSP	Previst Nov-08
Total			172		

També s'han reciclat tots els ordinadors procedents de la donació del Parlament de Catalunya que van ser instal·lats a les aules de formació de persones adultes i a les aules de formació ocupacional dels centres penitenciaris i centres de justícia juvenil. En aquest cas han estat 164 ordinadors.

Tots els ordinadors instal·lats en el marc d'aquest projecte utilitzen programari lliure (UBUNTU-LINUX) i estan a l'abast dels interns i professionals com a instruments d'alfabetització digital i de suport a les activitats socioeducatives.

A finals de 2008, coincidint amb la inauguració del CP Lledoners, s'han instal·lat cyberaules als mòduls 1 i 2 i mediateques i en una aula del mòdul educatiu.

Al gener de 2009 es va instal·lar una cyberaula de 15 ordinadors al DAE del CP Brians 2.

Durant l'any 2009, en funció del ritme d'ocupació, es van continuar instal·lant xarxes als mòduls del CP Lledoners (veure quadre més a dalt).

Durant el mes de març de 2009, en col·laboració amb la Secretaria de Telecomunicacions i Societat de la Informació, es va instal·lar al CP Lledoners un Punt TIC.

També s'han recuperat els espais i equipaments dels antics Punt TIC (exÒmnia) del CP Figueres, del CP Homes de Barcelona i del CP Ponent i s'han integrat al projecte.

2. Formació d'interns en alfabetització digital

Durant 2008, en el marc de la col·laboració establerta amb l'Associació Andròmines, es va acordar la contractació d'un monitor per fer-se càrrec de l'alfabetització digital dels interns a través de les cyberaules del CP Brians 1. La formació es va impartir en càpsules de diferents continguts i nivells que tenien una durada de 15 dies. En total, durant 2008 -concretament durant 9 mesos- 255 interns van rebre a través d'aquestes càpsules una formació en els nivells d'iniciació i bàsic que els va permetre un domini en l'ús dels ordinadors.

Durant 2008 es va iniciar un treball de col·laboració amb CIRE per tal de coordinar i integrar els diferents nivells i accions de formació relacionades amb l'alfabetització digital. Es va elaborar un document que pren com a eix vertebrador la proposta de l'acreditació catalana en TICs

(ACTIC) i que pot servir de punt de partida d'un ordenament general de l'alfabetització digital als centres penitenciaris.

Actuacions durant 2009

- Durant 2009 no es va comptar amb un monitor específic per aquestes formacions i van ser assumides pels professionals dels centres que s'integrin en el projecte

- Estem treballant amb els equips de treball en TICs (eTICS) en propostes d'alfabetització digital inicial i bàsica que canalitzarem a través del programa Moodle

- A continuació presentem un quadre que recull la participació d'interns en les activitats del projecte:

Centre Penitenciari	Actuacions	Mitjana de Participació mensual
Brians 1 (Dones)	Punt TIC i cyberaula	35 internes
Brians 1 (Homes)	Cyberaules	150 interns
Dones	Punt TIC	35 internes
Figueres	Punt TIC	25 interns
Girona	Punt TIC	nc
Homes	Punt TIC	Pendent reobertura
Joves	Punt TIC	40 interns
Lledoners	Cyberaules y Punt TIC	150 interns
CPQC	Punt TIC	40 interns
CP Ponent	Punt TIC	Pendent reobertura
CP Tarragona	Punt TIC	25 internes

- Formació per a interns dels CP Homes i Lledoners en producció i registre de documentació sonora: aquesta formació serà impartida per l'associació MAD: participants 28 interns

- La Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil signarà aviat un acord de col·laboració amb la Secretaria de Telecomunicacions i Societat de la Informació (Dep. Governació) per la implantació de l'ACTIC com a estàndard d'acreditació de "capacitats per actuar amb destresa en la societat de la informació en qualsevol activitat professional, social i personal" (segons es defineix en aquest estàndard).

- S'ha acordat amb la Secretaria de Telecomunicacions i Societat de la Informació d'integrar el CP Lledoners com a centre pilot per les acreditacions en TICs (ACTIC)

3. Formació de professionals

El projecte també ha impulsat accions de capacitació adreçades als professionals. Així durant el primer semestre

de 2008 al CP Brians 1, els monitors del projecte han estat formant els professionals per a que puguin integrar en les seves activitats els ordinadors de les cyberaules.

Posteriorment, durant el mesos de maig i juny de 2008, a través del CEJFE, es va organitzar amb l'associació TEB un curs de dinamització amb programari lliure que es va impartir en dues edicions i en el qual van participar 30 professionals dels centres penitenciaris: mestres educadors, bibliotecaris, monitors...

Des del mes de novembre s'estan fent capacitacions als centres, adreçades a professionals i que són impartides tant per personal de la unitat de Nous projectes com per tècnics d'Andròmines. Aquestes formacions tenen com a finalitat que els professionals coneguin l'entorn Linux i el funcionament del maquinari i el programa Moodle i que puguin fer-los servir en les activitats que fan amb els interns.

Durant el mes de novembre de 2008 es va instal·lar una plataforma Moodle (www.xarxadigital.net que més endavant s'explicarà) i que ha permès iniciar una nova fase de formació.

Actuacions durant 2009

- Capacitació en programari lliure i Moodle als CP Brians 2, Lledoners i Figueres: formació impartida de manera presencial i en línia –a través de la plataforma- per personal de Nous Projectes: participants 39 professionals

- Capacitació en dinamització de Punts TIC dels professionals que formen part dels equip de treball en TICs (*eTIC*) dels centres penitenciaris: aquesta formació va estar acordada amb la STSI, en el marc de les seves accions formatives: participants 6 professionals

- Formació per a professionals dels CP Homes i Lledoners en producció i registre de documentació sonora: aquesta formació serà impartida per l'associació MAD: participants 8 professionals

4. Plataforma de treball col·laborativa en Moodle

Des del mes de novembre de 2008 el projecte compta amb una plataforma Moodle (www.xarxadigital.net). La plataforma està dinamitzada pel personal de Nous projectes i serveix com a instrument de formació continuada dels professionals, complementària de la formació presencial que s'imparteix.

Per 2009 el CEJFE ha integrat aquesta iniciativa com a una de les comunitats del programa Compartim. La comunitat s'anomena "TICS i presons" i té un caràcter transversal: integra potencialment a tots els col·lectius i proposa un treball per eixos temàtics o especialitzat per disciplines.

La dinàmica que es proposa parteix d'una formació inicial presencial que s'imparteix als centres penitenciaris on es fa una aproximació al programa Moodle i on es defineixen els continguts que es voldran desenvolupar. A continuació es segueix desenvolupant i aprofundint la formació en línia a través de la plataforma.

Periòdicament, tot seguint la metodologia del Compartim, es reforçarà la formació en línia amb sessions presencials als centres i amb menor freqüència al CEJFE.

Aquesta formació té com a objectiu la integració de les TIC en les activitats socioculturals que es pot concretar de

diferents maneres:

- creació de cursos Moodle per a utilitzar-los a les cyberaules: per exemple, conversió de les activitats del programa de toxicomanies en activitats amb suport Moodle
- suport TIC a les activitats socioeducatives: per exemple, aplicació de programari i recursos informàtics pel desenvolupament de una revista multimèdia
- compartir recursos i impulsar línies de col·laboració entre professionals

La plataforma compta amb 86 usuaris inscrits que procedeixen de totes les especialitats professionals dels centres: educadors, bibliotecaris, mestres, monitors, psicòlegs, juristes, treballadors socials... i també comandaments.

5. Perspectives de futur del projecte

Per 2009, tot seguint les consignes del Departament en quant al control de despeses, l'àrea de Nous Projectes es proposa potenciar al màxim la integració dels professionals propis en el projecte: educadors, monitors, bibliotecaris, mestres, tècnics...

Es potenciarà la capacitació, que en part hem acordat amb la STSI i en part impulsem nosaltres mateixos, com a via de motivar la integració dels professionals propis en diferents accions del projecte. A través de la seva participació i amb la seva col·laboració pretenem cobrir un seguit de necessitats que abans depenien de monitors contractats, com ara la formació inicial i bàsica dels interns.

Tot i això, el projecte necessita d'un suport econòmic tant per la seva necessària expansió (malgrat que mesurada i retallada respecte a la previsió inicial) com pel seu manteniment i funcionalitat. No podem renunciar al suport tècnic que ens aporta Andròmines ja que no disposem d'altres mitjans que puguin encarregar-se de les tasques bàsiques que realitzen: producció de les xarxes d'ordinadors i manteniment i servei tècnic.

6. Els Punts TIC (exÒmnia) a presons

Els Punts TIC (Ex Òmnia) són aules informàtiques amb accés a Internet, l'objectiu de les quals es promoure l'accés de la població a aquestes tecnologies. Aquests equipaments estan integrat en la xarxa de Punts TIC de Catalunya que impulsa la Secretaria de Telecomunicacions i Societat de la Informació del Departament de Governació i el Departament d'Acció Social i Ciutadania.

La Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil destina una partida de l'ordre de subvenció plurianual a la Fundació FIAS mitjançant la qual la Fundació s'encarrega de la gestió d'alguns dels Punts Òmnia dels centres penitenciaris.

Les activitats que desenvolupen són: tallers d'informàtica, revista, ràdio, ludoteca, creació de pàgines Web, muntatges audiovisuals, currículums, borsa de treball, formació, xarxa d'intercanvi de coneixements, formació per al treball, cartelleria, etc.

Tots els Punts Òmnia tenen connexió a Internet, si bé la funcionalitat és desigual.

6.1 Implantació i situació actual

El desplaçament d'aquest equipaments a presons co-

mença l'any 2001 als centres penitenciaris d'Homes de Barcelona, Joves de Barcelona i Brians 1 (Dones).

L'any 2002 s'amplia el projecte amb la instal·lació de Punts Òmnia a Ponent, Brians 1 (Homes), Tarragona i Homes de Barcelona. Durant 2007 es van instal·lar Punts Òmnia als CP Dones de Barcelona, Figueres, Girona.

Durant el mes de març de 2009 es va instal·lar un equipament d'aquestes característiques al CP Lledoners: els equips els va aportar la Secretaria de Telecomunicacions i l'atenció es fa amb professionals del CP.

Accés a Internet

Tot i que la funcionalitat de les línies ADSL és desigual, tots els Punts TIC tenen una marcada orientació cap a la projecció de les seves activitats a través de la xarxa. Algunes de les experiències en aquest sentit són les que senyallem en el quadre adjunt:

Durant el 2009 es va iniciar una experiència pilot de connexió de l'aula del CFPA Concepción Arenal del CP Dones a la xarxa Internet. Aquesta connexió permet, a més a més de l'accés a recursos generals, la participació directa de les internes als estudis que imparteix en línia l'Institut Obert de Catalunya (IOC).

Maria Elizalde i Julio Zino
Nous Projectes i Programes de Contingut Transversal
Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat
Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil

Centre Penitenciari	Projecció en Internet	Adreça
Brians 1 (Dones)	La Isla Radio-blog	http://www.laislaradioblog.net/
Dones	Punt TIC Òmnia Presons	http://blocs.fias.cat/omniapresons/about/el-punt-tic-omnia-del-cp-brians-1-dones/pop-del-cp-dones-de-barcelona-wad-ras/m
Joves	Bloggers desde prisión	http://bloggersdesdeprision.blogspot.com/
CPQC	Peatonet	http://www.peato.net/

Per a saber-ne més

Notas. Educación de personas adultas núm 8. Comunidad de Madrid. Febrer. 2001

Angel Marzo, Fco Javier Moreno “La alfabetización en los Centros Penitenciarios”. Editorial Popular. Madrid. 1990.

Francesc Javier Moreno “¿Las prisiones de Cataluña educan o castigan?” Ed. Difusora Europea. Barcelona. 1993 (Coautor)

Santiago Redondo Illescas. “Manual para el tratamiento psicológico de los delincuentes”. Ediciones Pirámide. Madrid. 2008.

Conseil de l'Europe. *Recommandation n° R (89) 12 sur l'éducation en prison*, (adoptée par le Comité des Ministres aux états membres le 13 octobre 1989, lors de la 429e réunion des Délégués des Ministres). Strasbourg.

www.educationinprison.org

<http://www.unesco.org/education/uie/documentation/Educationinprison.pdf>

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

31

IV Trijornadas en Educació Democràtica de Persones Adultes: "Formació de Familiars"

Els propers 5 i 6 de març es celebraran les IV Trijornades en Educació Democràtica de Persones Adultes, que enguany porta el lema de "Formació de Familiars". El lloc de celebració serà a Madrid.

Programa:

Viernes 5 marzo

17.15 Inscripciones
 18.00h Bienvenida a las IV Trijornadas.
 18.30h Conferencia Inaugural:
 Resultados de investigación de la comunidad científica internacional: Formación de familiares como éxito educativo.
 A cargo de:
 Marta Soler, Doctora por Harvard y coordinadora Knowledge Management Committee del Includ-ed.

Sábado 6 marzo

9.30h Presentación de la trijornada
Investigación
 10.00h Mesa redonda: *Resultados de investigaciones sobre formación de familiares.*

11.30h Descanso
Práctica
 12.00h Mesa redonda: Experiencias de éxito en formación de familiares.
 13.30h Comida
Participantes
 15.30h. Mesa redonda: Experiencias de éxito de participación de familiares.
 17.00h Descanso
Grupos de trabajo
 17.15h Líneas de futuro en formación de familiares.
 18.30h Conclusiones
 19.00h Conexión virtual con familiares y participantes de Brasil para poner en común las conclusiones.
 20.00h Clausura

Informació més concreta estarà disponible a la pàgina web de la CONFAPEA. <http://www.neskes.net/confapea>.

PAPERS
 d'Educació de
 Persones Adultes

Número 61
 Novembre
 2009

32

Crònica de les I Jornades de FACEPA

Les primeres jornades de FACEPA es van celebrar el passat dissabte 28 de novembre al Centre Cívic Cotxeres Borrell. Vam assistir al voltant de 50 persones de les diferents entitats de la FACEPA i vam coincidir tant persones que portàvem des de l'inici de la federació com també moltes persones que era la primera vegada que estàvem en un acte de la FACEPA.

La inauguració la va realitzar, Maria Barceló, presidenta de FACEPA i membre de l'Associació Grup de Dones en Forma de Torre Llobeta. Va donar pas a la taula rodona del matí on vam intervenir persones participants de diferents associacions per explicar l'inici de la federació com les activitats i projectes més importants realitzats durant aquests 13 anys que portem de recorregut. També vam celebrar els deus anys de la Declaració dels Drets de les Persones Participants, declaració referent actualment a Europa com la primera carta on es recollia els drets de les persones adultes que participem en educació i cultura democràtica, sense titulació acadèmica o que no cobrem per

l'educació de persones adultes. Tothom continuem coincidint en la importància de seguir difonent aquesta carta i que totes les persones coneguïn els seus drets, com també les associacions hem de continuar treballant per a que es portin a la pràctica.

La jornada després de la taula rodona va ser un seguit de grups de treball amb el qual vam definir les línies de futur de la FACEPA així com els temes que hem de continuar aprofundint per millorar el nostre projecte. Els grups que vam treballar van ser; gestió democràtica, gènere, inclusió de noves veus, reptes de futur, acreditació de l'experiència entre d'altres. La il·lusió de totes les persones que vam participar i l'intercanvi d'experiències entre les associacions van ser sens dubte dos dels elements que va destacar tothom de la jornada.

Les conclusions de les jornades arribaran durant aquest mes de desembre a totes les associacions membres de la federació, i estaran disponibles a la pàgina web de la federació.

Crònica d'una jornada educativa a Brians 2

Concepción García Carracedo, Iolanda Ros i Ginestà i Josep Lluís Sanjuan Cantos

Els docents dels centres penitenciaris organitzem juntament amb el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE) des de fa anys unes jornades que ens permeten compartir experiències i posar-nos al dia en diferents aspectes de la nostra tasca.

Va ser al gener del 2009 quan se'ns va demanar que fos el nostre centre de formació de persones adultes Víctor Català, ubicat al centre penitenciari Brians 2, el que organitzés les d'aquest any 2009.

En un principi, varem mostrar-nos reacios, ja que el nostre centre tan sols portava divuit mesos funcionant i teníem diversos projectes engegats (projecte lingüístic, PEC, RRI...) a més de la consolidació d'un equip inexpert com a docents i com a mestres en una presó. Però, finalment, varem acceptar i ho varem presentar al Claustre del nostre Centre de formació.

En la primera trobada que varem mantenir amb la gent del CEJFE i el cap de la Unitat de Planificació Educativa de la Secretaria de Serveis Penitenciaris varem deixar clar que volíem reprendre de nou l'objectiu pel qual van sorgir aquestes jornades fa sis anys: que es realitzessin a l'escola del centre penitenciari que les organitzava, ja que només les primeres es van celebrar a l'interior de la presó de Ponent (Lleida) i la resta es van dur a terme en espais externs. Això, en el nostre cas, va ser possible, pel suport que des de la direcció del Centre varem tenir des d'un principi.

Un altre aspecte inqüestionable era l'estructura de les jornades, volíem que aquestes fossin pràctiques per als docents, que tractessin temes ajustats a la nostra realitat, per això, en un principi, varem pensar en una xerrada inaugural i, posteriorment, un seguit de tallers (que més endavant varem anomenar ponències específiques).

Ja teníem acordats el lloc, la data (l'onze de juny de 2009), l'horari (de nou a catorze hores), l'estructura i, ara ens quedava la tasca més difícil: "buscar un tema". Se'ns havia orientat que aquest tingués alguna relació amb el tema de la immigració, atenent que la població estrangera en els centres penitenciaris i, per tant, en les nostres escoles augmenta cada curs considerablement. Per aquesta raó, el primer tema proposat per a les VI Jornades de docents als centres penitenciaris va ser: Immigració, novinguts i llengua.

Varem acordar que per la propera reunió (als volts del mes de març) portariem concretat el màxim possible els títols de la conferència inaugural, de les ponències específiques i els noms dels diferents ponents.

Per això, varem comptar amb dues grans col·laboracions, per una banda, la del Cosmocaixa i, per una altra, de la inspectora del nostre centre de formació.

Fets els contactes pertinents, poc a poc, la VI jornada sobre intervencions docents als centres de formació de per-

sones adultes situats als centres penitenciaris de Catalunya anava agafant forma.

El Cosmocaixa va aportar el ponent de la conferència inaugural i a l'hora de proposar els temes de les ponències específiques, teníem molt clar que en una d'aquestes faríem participar als nostres alumnes, els hi donaríem l'oportunitat d'intervenir.

Per tant, després de nombrosos contactes, e-mails i altres vies de comunicació ja podíem confirmar l'estructura de la jornada en la reunió prevista del març. Aquesta va ser la proposta:

- Ponència central

Quatre raons per salvar la biodiversitat del planeta.

Sr. Jorge Wagensberg

Director de l'Àrea de Medi Ambient i Ciència de la Fundació "La Caixa"

- Ponències específiques

1. Projecte lingüístic del CFPA Jacint Verdguer

Sra. Dolors Torner Vives

Coordinadora de l'espai LIC (de llengua i literatura, d'interculturalitat i de cohesió social) al CFPA Jacint Verdguer (Centre Penitenciari d'Homes de Barcelona)

Sra. Ana Barrionuevo Peco

Mestra del CFPA Jacint Verdguer

Sr. Antoni Cutillas Corral

Mestre del CFPA Jacint Verdguer

Els docents del Centre Penitenciari de la Model han estat els pioners en posar en pràctica el projecte lingüístic de l'ensenyament en català. Per aquesta raó, varem considerar interessant incloure aquesta ponència perquè encoratges a la resta de centres docents a dur a terme el seu propi projecte lingüístic.

2. Projectes educatius en entorns plurilingües

Sra. Neus Lorenzo Galés

Cap del Servei de Llengües del Departament d'Educació

Una part de l'equip docent del nostre centre de formació va assistir a una conferència de la Neus Lorenzo a un auditori de Martorell. Ens va entusiasmar, ja no tan sols per la seva capacitat comunicadora sinó per ser una gran coneixedora de tot el referent als entorns plurilingües.

3. Experiències d'aules d'acollida

Sr. Martí Boneta Carrera

Tècnic de la Subdirecció General de Llengües i Entorn del Departament d'Educació.

Varem considerar oportú que si parlàvem d'immigració i llengua calia tractar com es reflecteix això a les aules. Preteníem que un expert ens expliqués qüestions pràctiques de com fer una bona aula d'acollida.

4. Diàlegs compartits: avui parlem amb els alumnes

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

33

Sra. Marta Llorach Segalà, Sra. Amanda Ronda Arnauda i Sra. Isabel Paredes Benet
Mestres del CFPA Víctor Català

Aquí posàvem en pràctica un dels objectius prioritaris de l'organització de la jornada: donar veu als nostres alumnes.

5. Immigració, formació i integració laboral

Sra. Raquel Jiménez Serrato

Tècnica del sindicat USTEC-STES

Sr. Ghassan Saliba

Secretari d'immigració del Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers (CITE-CCOO de Catalunya)

Sr. Xavier Massó Aguadé

Secretari del sindicat de secundària ASPEPC-SPS

Sra. Anna González Poch

Tècnica d'inserció laboral de l'Associació d'Ajuda Mútua d'Immigrants a Catalunya (AMIC-UGT de Catalunya)

Vàrem fer l'oferiment d'assistir a tots els sindicats del món educatiu per tal de tenir la màxima representativitat possible. La nostra satisfacció va ser quan tots van confirmar la seva assistència. L'objectiu de la proposta era parlar de la immigració més que d'una vessant educativa d'una vessant més dirigida a la formació laboral.

A la part final de l'article trobareu un breu resum de cadascuna de les ponències.

Els temes definitius de la VI Jornada ens van comportar un canvi en el títol de la mateixa. Va passar de dir-se "Immigració, nouvinguts i llengua" a anomenar-se definitivament: "Diversitat: una mirada a través de la ciència, la llengua i la formació". Tanmateix vàrem decidir que, a banda del cartell més formal que realitza el CEJFE en fariem un més concret de la jornada, per la qual cosa calia dissenyar-lo i buscar un "logo" relacionat amb el tema.

Les darreres reunions mantingudes varen servir per concretar qüestions més formals, com, l'elaboració del tríptic, la inscripció, l'assignació dels participants a les ponències específiques, el protocol de les personalitats assistents...de tot això se'n feia càrrec el CEJFE.

Al nostre Centre de formació li restava la part més pràctica de la jornada, per aquesta raó mestres i professors es van encarregar de qüestions més concretes i puntuals:

- responsables de ponències específiques i del seu respecte ponent. Calia posar-se en contacte amb el ponent, facilitar-li l'arribada al centre i estar durant tota la jornada pendent d'ell
- indicadors dels participants cap a la zona de pàrquing
- comprovació del DNI amb el llistat de participants (aquesta tasca per raons de seguretat es va dur a terme conjuntament amb personal de vigilància) i entrega del passí d'entrada.
- mestres-guies que acompanyaven l'entrada i sortida en grups de deu fins a l'àrea educativa
- responsables de l'àrea audiovisual i informàtica.
- responsables del càtering que es va dur a terme a la meitat de la jornada.
- responsables d'anar recollir els projectors i portàtils que ens van deixar en préstec per tal de ser utilitzats en les diferents ponències específiques.

- muntadors de les carpetes que es van repartir a cadascun dels assistents.

- responsables d'elaborar les cartells de la jornada, dels passis d'entrada de personal i de pàrquing

- distribució i condicionament de les aules de l'escola per a cada ponència.

- invitacions a les escoles d'adults de la comarca

Totes aquestes tasques van comptar amb l'ajut incommensurable d'unes persones que també tenen molt a veure amb l'èxit de la Jornada. Es tracta dels nostres ordenances. Pels que no esteu avesats al món penitenciari, els ordenances són interns que col·laboren i treballen, en el nostre cas, a l'escola. A més de participar en tot l'esmentat anteriorment, van ser els encarregats de realitzar amb pocs recursos econòmics la decoració de l'àrea educativa i de confeccionar jocs d'escriptori per a cada ponent participant.

Els dies previs a la jornada van servir per concretar aspectes puntuals amb la direcció del Centre i de repàs de les tasques que cada mestre tenia encomanades per aquell dia.

Finalment, va arribar el dia, l'onze de juny de 2009, aquell que portàvem esperant des que al mes de gener ens van encomanar la realització de la VI jornada sobre intervencions docents als centres de formació de persones adultes situats als centres penitenciaris de Catalunya.

En arribar els participants al nostre Centre de formació es trobaven amb una gran pancarta de benvinguts i el noms dels onze centres de formació de persones adultes ubicats als centres penitenciaris de Catalunya. Va ser molt satisfactori comprovar el retrobament de companys/es que des de les darreres jornades (ara fa un any) no s'havien tornat a veure.

Com normalment sol passar en la realització d'actes que mouen una gran quantitat de gent, va ser difícil complir l'horari previst i es va repercutir en la durada de les ponències específiques, fet que els assistents van valorar com un "petit inconvenient" ja que van considerar que eren molt interessants. Totes les ponències específiques van tenir molt bona acollida, però tal i com havíem previst des d'un principi la que més èxit de participació va tenir va ser la de "Diàlegs compartits: avui parlem amb els alumnes".

En la darrera part de la jornada un responsable va llegir unes breus reflexions de cada ponència.

La jornada va ser per a nosaltres no només un èxit per la nombrosa assistència, cent quaranta-una persones entre assistents i participants, sinó perquè dels comentaris de la gent es desprenia que vàrem aconseguir un dels objectius proposats: que fos pràctica per als docents i que tractés temes ajustats a la nostra realitat, que no deixa de ser la realitat d'un centre de formació de persones adultes de l'exterior.

**Concepción García Carracedo,
Cap d'Estudis del CFPA Víctor Català
Iolanda Ros i Ginestà,
Secretària-Administradora del CFPA Víctor
Català
Josep Lluís Sanjuan Cantos,
Director del CFPA Víctor Català**

RESUM DE LES PONÈNCIES PRESENTADES

en la VI jornada sobre intervencions docents als centres de formació de persones adultes situats als centres penitenciaris de Catalunya

Quatre raons per salvar la biodiversitat del planeta

Sr. Jorge Wagensberg

Director de l'Àrea de Medi Ambient i Ciència de la Fundació "La Caixa"

El principi estètic

La naturalesa és bella. Les comunitats d'animals i plantes contenen moltes més espècies del que és estrictament necessari per mantenir d'una manera eficient l'ecosistema. L'ecòleg Ramon Margalef parla del "barroquisme de la naturalesa", organismes que tenen categoria d'objectes d'art, rareses i meravelles que constitueixen peces de museu d'un gran valor i que s'han de considerar part del patrimoni de la humanitat.

El principi ètic

perquè ha superat una història improbable. Es calcula que tota la diversitat d'espècies actuals representa l'1% de totes les espècies que han habitat la Terra al llarg de la història.

Les espècies endèmiques, com ara el tritó del Montseny són pròpies i exclusives d'un hàbitat determinat. Tenen unes condicions de vida molt concretes, per la qual cosa són extremadament sensibles als canvis. La major part d'aquestes espècies estan en perill d'extinció.

El principi econòmic

El 100% dels aliments que mengem i el 35% dels principis actius dels fàrmacs que prenem depenen directament de la diversitat dels animals i els vegetals que omplen els mars, els rius, els camps i els boscos. Així doncs, la biodiversitat no és un luxe dispensable, sinó un recurs essencial per mantenir la qualitat i quantitat de vida dels humans.

El principi científic

Cada espècie és un enigma científic, per ella mateixa, que pot desaparèixer abans de l'enigma ni tan sols s'arribi a plantejar. D'altra banda, solucionar aquest enigma pot ser la solució d'un problema que encara no s'ha plantejat (com ara el tractament d'una malaltia incurable que encara no existeix)

Els botànics i els zoòlegs han catalogat fins ara prop de dos milions d'espècies de plantes i animals, encara que es calcula que aquesta xifra no representa ni el 20% de la diversitat existent.

Projecte lingüístic del CFPA Jacint Verdaguer

Sra. Dolors Torner Vives

Coordinadora de l'espai LIC (de llengua i literatura, d'interculturalitat i de cohesió social) al CFPA Jacint Verdaguer (Centre Penitenciar d'homes de Barcelona)

Sra. Ana Barrionuevo Peco

Mestra del CFPA Jacint Verdaguer

Sr. Antoni Cutillas Corral

Mestre del CFPA Jacint Verdaguer

Els ponents van exposar l'elaboració i l'aplicació del Projecte Lingüístic en el seu centre. A causa de les preguntes que van anar apareixent, no hi va haver temps per poder finalitzar l'exposició, per la qual cosa es va acordar que enviarien el document relatiu a la sessió als centres que ho demanessin.

Referent als temes proposat pels assistents destaquem:

1. l'aprenentatge de l'anglès per immersió o la utilització del català i del castellà quan els alumnes demanen aclariments.
2. l'alfabetització en català i els canvis que comporta quant a metodologia, elaboració de materials, acceptació per part dels alumnes, implicació dels diferents docents del centre
3. el paper que juguen els voluntaris en el procés d'aprenentatge del català i el castellà.
4. la possibilitat de poder realitzar observacions a la Model per tal de conèixer de primera mà les innovacions que hi porten a terme.

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

35

Projectes educatius en entorns plurilingües

Sra. Neus Lorenzo Galés

Cap del Servei de Llengües del Departament d' Educació

Cal avançar cap a la construcció de l'Europa del Coneixement, és una utopia, però aquest ha de ser l'objectiu, doncs Europa és la primera construcció política que defineix la diversitat cultural (i per tant la diversitat lingüística).

La nostra societat ja diferencia entre "immigrants digitals" (la nostra generació) i "nadius digitals" (la generació dels nostres fills). Un repte és fer la integració dels primers i que ningú quedi fora dels nous sistemes de gestió social, econòmica i, per descomptat, educatius i formatius (com un nou llenguatge).

Un dels grans reptes és l'aprenentatge al llarg de tota la vida, això fa que els processos cognitius també canviïn i amb ells el processos d'aprenentatge de les llengües.

Els processos cognitius d'una societat plurilingüe són més òptims que els d'una societat monolingüe, però actualment no li estem treient profit.

Les noves generacions caminen cap al plurilingüisme en diferents tipus de llenguatge, no només els convencionals, també els nous com poden ser els sms o els e-mails.

Els coneixements en llengües continuen sent el més apreciat laboralment (és demostrable estadísticament que quantes més llengües es dominen, millor inserció laboral).

Tot i això la llengua ha guanyat valor no només com a recurs laboral, també com a dret d'identitat i com a element de participació social (com pot ser el cas del nostre país, on la llengua és un tret identitari i factor de convivència).

És obvi que per tots aquests factors les llengües són un apartat elemental en les competències bàsiques i transversals dels nous currículums i dels nous marcs educatius.

Cal, però, no oblidar els llenguatges no verbals, com poden ser el de les emocions. La importància de que els i les nostres alumnes es sentint motivats i interessats també depèn de la capacitat dels i les docents tinguem de fer-los emergir una resposta significativa.

Hem de ser capaços de generar espais a on els i les nostres alumnes puguin assolir la plena satisfacció en la seva comunicació. Les competències bàsiques no només han d'assolir el "saber" i "fer", també el "ser" i "estar".

En conclusió, actualment el nostre alumnat ja no és simplement un actor principal del procés educatiu, és quelcom de més important, és un futur ciutadà, i és per això que ja hem de superar el "aprendre a aprendre" i afegir-li el "aprendre a viure". Per aquest motiu la llengua és l'eina principal i no només es considerada un element cognitiu, sinó un element vivencial o transformador bàsic.

Experiències d'aules d'acollida

Sr. Martí Boneta Carrera

Tècnic de la Subdirecció General de Llengües i Entorn

La gestió de les Aules d'Acollida es basa en l'experiència de l'alumne i el seu desenvolupament en una nova societat. Paral·lelament a les aules ordinàries, l'aula d'acollida és en molt casos el primer contacte amb la llengua.

Partint d'aquesta premissa s'ha treballat, mitjançant una dinàmica de treball cooperatiu (grup d'experts), els aspectes relatius a la gestió eficient de l'aula pel que fa als aspectes següents:

- Model de llengua: ha de ser principalment eficient i comunicatiu.
- Acompanyament del dol migratori.
- Treball individualitzat: ràtio d'alumnes.
- Coordinació entre l'aula d'acollida i l'aula ordinària.
- Treball holístic: treballar des de l'àmbit social, psicològic i educatiu de l'alumne/a.
- Dinàmiques de treball: multiplicitat de recursos per adaptar-los a la persona. Competències bàsiques. Treball cooperatiu, parelles lingüístiques.
- Pla per la llengua i Cohesió social i el model lingüístic de Cummins.

Aquests aspectes configuren el punt de partida de la inclusió de l'alumnat nouvingut: la bona gestió de l'aula d'acollida.

Immigració, formació i integració laboral

Sra. Raquel Jiménez Serrato

Tècnica del sindicat USTEC-STEs

Sr. Ghassan Saliba

Secretari d'immigració del Centre d'Informació per a Treballadors Estrangers (CITE-CCOO de Catalunya)

Sr. Xavier Massó Aguadé

Secretari del sindicat de secundària ASPEPC-SPS

Sra. Anna González Poch

Tècnica d'inserció laboral de l'Associació d'Ajuda Mútua d'Immigrants a Catalunya (AMIC-UGT de Catalunya)

Cadascun dels ponents va enfocar el tema des de diferents punts de vista. Primerament, la representant de USTEC va explicar d'una manera breu i clara com és el procés de dol pel que passen les persones immigrants, des de l'edat escolar fins a l'edat adulta. Tot seguit va explicar cadascun dels moments i/o etapes d'aquest procés, posant exemples de cadascun dels casos. El representant de l'associació AMIC va fer una pinzellada legislativa. Dit amb altres paraules, quina és la situació dels immigrants en el seu lloc de treball, residència, en el seu àmbit social... Per altra banda es van esmentar quines són les dificultats més habituals amb les que es troben els interns immigrants quan surten dels centres penitenciaris. Un altre dels aspectes que es van apuntar van ser quins són els serveis i ajuts que s'ofereix a les persones immigrants quan es troben desorientats o en una situació crítica.

Diàlegs compartits: avui parlem amb els alumnes

Sra. Marta Llorach Segalà, Sra. Amanda Ronda Arnauda i Sra. Isabel Paredes Benet

Mestres del CFPA Víctor Català

La vida formativa de l'alumne es converteix en la base d'uns diàlegs entre docents i alumnes d'origens diversos i experiències formatives molt diferents.

Per saber i conèixer què pensen i què opinen cadascun d'ells, per valorar i millorar la nostra tasca educativa, mestre i alumne es troben en el mateix nivell per reflexionar sobre la seva relació a l'aula.

La teoria sobre el diàleg intercultural es posa a la pràctica a l'aula.

Com es va desenvolupar el taller?

- Presentació dels alumnes i la seva vida formativa
- Treball en petits grups: preguntes i respostes entre alumne-mestres
- Valoració de cada grup

Les conclusions finals van ser:

- Interès i desig per aprendre i ensenyar: mestre i alumne
- Valoració de l'esforç
- Et sents diferent al pati i a l'aula
- Poc pes del mestre en els equips multidisciplinaris
- Participació dels alumnes en la presa de decisions a l'escola
- Valorar la necessitat real dels centres penitenciaris
- Controversia entre la reinserció i l'educació
- El currículum ha de ser obert
- Necessitat de transformació

Octubre 2009

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 61
Novembre
2009

37

AAVV (2009) *De l'acollida a la ciutadania: la formació de la població adulta immigrada.* Fundació Bofill, Informes Breus. On line

L'expresident de Portugal Jorge Sampaio afirmava en un article recent que davant les tensions que acostumen a aparèixer quan la societat majoritària entra en contacte amb algunes minories era "indispensable promoure una educació per a la diversitat" (EL PAIS, 19/12/2009). Posava com a un dels exemples d'aquesta relació no ben resolta la iniciativa popular contra la construcció de nous minarets a Suïssa. A continuació deia que aquesta educació per a la diversitat era imprescindible "per a desenvolupar coneixements i aptituds interculturals en la joventut, i l'aprenentatge durant la vida per enfortir les bases comunes de la convivència".

Els autors del treball que ressenyem, Xavier Aranda, Miquel Casanovas, Alfons Formariz i Pep Vidal, amb la col·laboració de Joan Amorós, Clara Balaguer i Eduard Miralles, es pregunten on i com es porta a terme a Catalunya aquest aprenentatge durant la vida per enfortir la convivència. On s'educa en la ciutadania i, per tant, en la interculturalitat a l'edat adulta? Durant la infància i l'adolescència existeix al menys nominalment una assignatura d'educació ciutadana tot just estrenada. Hi hauria d'haver una assignatura similar per a la població adulta? O, pel contrari, cal simplement deixar que la vida eduqui/deseduqui al seu aire?

Les persones de cinquanta anys o més que van rebre "educación del espíritu nacional" a la dictadura o les de vint que no han rebut cap educació escolar sobre la construcció social de la ciutadania, s'han trobat i es trobaran amb profunds canvis al llarg de la seva vida que han posat i posaran en crisi la vivència d'una relació inclusora. Les transformacions més visibles del passat-present són la globalització de la informació i la comunicació amb totes les seves conseqüències, i la importància numèrica i qualitativa de les noves migracions, a les quals la població adulta vellestant s'ha hagut d'adaptar-educar amb el bagatge rebut inicialment i amb l'adquirir al llarg de la seva vida. De la mateixa manera, les poblacions nouvingudes es troben amb una situació inesperada que han de gestionar amb les seves eines personals i de grup.

El treball que comentem no posa l'accent a favor d'una matèria específica, d'una "assignatura" d'educació ciutadana en l'edat adulta d'impredictible utilitat general, ja que la formació de persones adultes com se sap és voluntària en qualsevol dels seus camps. Però tampoc no és manifesta en contra de la seva existència. Planteja que l'educació per gestionar la diversitat, per conviure junts, per participar i cooperar en la construcció d'un projecte social comú, requeriria que els espais educatius tinguessin l'objectiu de l'acollida, la convivència intercultural i la participació ciutadana entre les seves orientacions programàtiques, complementant altres polítiques inclusores com les polítiques d'ur-

banisme, habitatge, laborals o d'immigració, entre d'altres. No es tractaria tant d'una matèria a impartir sinó de la generació conscient d'un clima d'igualtat entre els diferents, de participació i de democràcia deliberativa radical entre els participants en l'espai respectiu. Un microclima de ciutadania real per a tothom, els nouvinguts i els que es consideren del país, els administrativament regulars i els irregulars.

El treball recorre els diferents camps on s'imparteix formació de persones adultes: la formació bàsica de les escoles d'adults, l'aprenentatge del català gestionat pel Consorci per a la Normalització Lingüística, la formació ocupacional, els centres cívics, ateneus i associacions culturals, i els centres penitenciaris i no troba que enlloc la ciutadania activa sigui un objectiu ni plantejat ni portat a la pràctica, amb escasses excepcions. En tots els camps l'aprenentatge de les matèries i la instrucció curricular respectiva s'han imposat com a únic objectiu real. L'organització és piramidal i la participació en la gestió dels centres educatius ha esdevingut formal o simplement inexistent. El document inclou un capítol de suggeriments i propostes que significaria capgirar l'organització social de les educacions i formacions adultes. Tot i que en el fons no representen cap novetat, sinó la repetició de propostes conegudes d'educació crítica i transformadora.

La Fundació Bofill ha anat desenvolupant aquest tema en dos treballs anteriors que amb aquest darrer representen un enriquiment de la comprensió de la immigració en la seva relació per una banda amb els i les aprenents adults del país i, per l'altra, amb l'educació/formació de persones adultes. L'any 2.000 publicava un primer treball titulat *Educació de persones adultes i immigració extracomunitària*, el 2003 un segon, *Educació de persones adultes per a la convivència i la cooperació en una societat multicultural* i finalment aquest que hem comentat, *De l'acollida a la ciutadania: la formació de la població adulta immigrada*. Es tracta de mirades que es van ampliant i complementant progressivament.

P A P E R S

Número 61

Novembre 2009

AQUESTA REVISTA ES PUBLICA
Q U A D R I M E S T R A L M E N T